

Nr. 46 • Juni 1994

klasse

Maandblad voor Onderwijs in Nederland

Leraars en de minister

KLASSE

Maandblad voor Onderwijs
in Vlaanderen
Uitgegeven door het Ministerie
van de Vlaamse Gemeenschap
Departement Onderwijs

Nr.46 • Juni 1994

Redactie

Leo Bormans
Patrick De Busscher
Gaby De Moor

Redactiesecretariaat

Diana De Caluwé
Anny Lecocq

Foto's: Luc Daelemans

Cartoons: Dirk Vercampt

Vormgeving: Artefact, Leuven

Verantwoordelijke uitgever

Daniël Vandenberghe, leidend
ambtenaar A.O.V.

KLASSE verschijnt tien keer per jaar
en wordt gedrukt op chloorvrij
papier.

Abonnement (10 nummers per
jaar): 300 fr.

Het bestand van gratis abbonemen-
ten wordt beheerd door de wedde-
dienst. Fouten of wijzigingen in het
adres moeten dus via de schoolad-
ministratie worden geregeld.

KLASSE

Koningsstraat 138 8ste verdieping
1000 Brussel

Tel. redactie 02-211 46 60

Tel. secretariaat 02-211 46 58

Tel. abonnementen 02-211 46 62

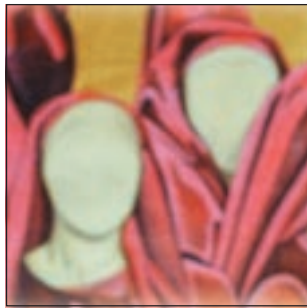
Tel. publiciteit 02-211 46 58

Telefax 02-211 46 61

MEER DAN EEN MILJOEN

Elke dag krijgen we brieven en tele-
foons van mensen in het onderwijs
die gewoon willen zeggen hoe sterk
ze KLASSE appreciëren. Het realisme
van dit blad werkt blijkbaar voor velen
stimulerend over de grenzen van re-
gio's, netten, vakken en niveaus heen.
En het bevordert de communicatie
met zoveel mensen die elk op hun
manier met onderwijs bezig zijn. Dat
zijn er veel: zo'n 150.000. Elke dag
opnieuw. We wensen hen allemaal
een deugddoende vakantie. Of ze
verdiend is, daar twijfelt waarschijn-
lijk alleen uw buurman aan. Het beste
antwoord op zijn argwaan lijkt toch
nog altijd: waarom probeert u het
niet eens zelf? Meer dan een miljoen
leerlingen per dag. Dat moet je ver-
dienen. Elke dag.

IN DIT NUMMER

Zonder gezichtsverlies.
p. 4-11.

26-27

Erin, erdoor en eruit

Elke school verzamelt heel wat gegevens over leerlingen. Maar dikwijls blijven die gewoon in de kast zitten. Nochtans levert een efficiënt gegevensbeheer veel inzicht in de in-, door- en uitstroom van de leerlingen op uw school.

28-29

Business op school

In 250 scholen runnen de leerlingen een eigen bedrijfje. Voor zo'n mini-onderneming doen ze alles zelf. Ze verkopen aandelen, maken een produkt en verkopen het ook. Ondernemingsgeest op school.

Les geven in het buitenland.
p. 30-31.

En ook...

- **GEEN KLEIN GELD.** De onderwijsbegroting. p. 12
- **DE NIEUWE EDISON.** Geautomatiseerde communicatie. p. 13.
- **JOURNAAL.** Met de vinger aan de pols. p. 14.
- **KLASSE-IDEE.** Gratis naar de Romeinen? Geen probleem. p. 15-21.
- **DE INFOLIJN.** Tientallen vragen per dag. p. 22.
- **SIGNAAL.** Over efficiënte en andere leraars. p. 23.
- **OUTPLACEMENT.** Een baan buiten het onderwijs. p. 34.

KLASSE verschijnt (net als u?) niet in juli en augustus. Vanaf september zijn we er allemaal hopelijk weer. Tot dan.

4-11

Leraars en de minister

Het leek zo dicht bij het einde van het schooljaar wel even op het Laatste Avondmaal. KLASSE schoof met twaalf onderwijzsmensen aan tafel bij de minister van onderwijs. Maar het kwam niet tot een voetwassing.

24-25

Klas aan de kade

Waar gaan kinderen van binnenschippers, kermisexploitanten, circusuitbaters, zigeuners en woonwagenbewoners naar school? En hoe leg je aan die kinderen bijvoorbeeld uit wat een kelder is? Een reportage.

Wat doet u met de gegevens over leerlingen? p. 26-27.

30-31

Vlaamse leraars naar het buitenland

Stel dat u er voor minstens twee jaar tussenuit wilt. Les geven in China, Thailand, Zambia of Zuid-Amerika? Dat kan. Er is vooral vraag naar mensen in technische opleidingen en in de vorming van leerkrachten ter plaatse.

32-33

Stotteren

Stef struikelt over zijn woorden. De klas lacht. En de meester weet ook niet hoe hij hem het beste helpt. Zo'n 4 % van de kinderen stotteren. Hoe ga je daarmee om in de klas?

Leraars met vakantie.

VIZIER

Leraars en de minister

De minister kan niet wachten. Al halverwege de voorstelling van de deelnemers aan het gesprek, voelt hij dat ze waarschijnlijk allemaal om meer middelen en een betere ondersteuning zullen vragen.

VAN DEN BOSSCHE: «Ik ga met u akkoord. We kunnen nooit te veel geld uitgeven aan onderwijs. Daarin ligt de toekomst van onze maatschappij. Maar dat vinden mijn collega's van welzijn, verkeer, milieu enz. óók allemaal voor hun sector. Wat wij spenderen aan onderwijs kan met brio de vergelijking met alle andere Europese landen doorstaan. Maar er zit wel een sterk onevenwicht in onze uitgaven: meer dan 43 % gaat naar het secundair onderwijs. Alle andere geledingen moeten samen tevreden zijn met iets meer dan de helft van de middelen. Dat is helemaal geen verwijt aan de leerkrachten secundair onderwijs maar we kunnen dat verschil ook niet wegmoffelen.»

Daarmee is de toon gezet voor een uitgebreid rondetafelgesprek tussen twaalf onderwijzers en de minister van onderwijs. ■

De twaalf deelnemers werden (elk tot hun eigen verbazing) gewoon gepikt uit de 150.000 lezers van **KLASSE** en door ons uitgenodigd in Brussel. Het werd niet alleen een boeiende confrontatie met elkaar en met de minister. We vroegen hen ook wat zij zelf persoonlijk het voorbije schooljaar het meest boeiende, vervelende, frustrerende of stimulerende vonden in het onderwijs en waaruit

Onderwijs heeft veel gezichten

zij kracht, hoop, verdriet of ontgoocheling halen. Onderwijs heeft veel gezichten. En iedereen die in onderwijs actief is bepaalt op zijn manier het gezicht van het onderwijs. Dat van de minister is misschien het meest bekende maar in de loop van het gesprek zegt hij zelf dat «de kwaliteit van het onderwijs gelukkig niet wordt bepaald door de kwaliteit van de minister.» Het gaat om de kwaliteit van al die leerkrachten die het dagelijks waar maken voor de klas. Tijd voor een confrontatie. Met zicht op onderwijs.

Het toverwoord in onderwijs lijkt tegenwoordig wel schaalvergroting. Geloof je daar echt in als de oplossing voor veel problemen?

VAN DEN BOSSCHE: Voor het HOBU geloof ik daar zeer sterk in maar voor het basisonderwijs helemaal niet. Dat moet onder de kerktoren blijven. Ook voor het secundair onderwijs geloof ik niet per se in schaalvergroting. Dat is het HOBU niet. Ik voel me oneerlijk behandeld als men mij uitspraken over het HOBU in de schoenen wil schuiven alsof die ook gelden voor het secundair onderwijs. Twee ASO-scholen met hetzelfde aanbod en van hetzelfde net kunnen in dezelfde stad naast elkaar functioneren. Die kunnen bijvoorbeeld een totaal ander profiel hebben. Elke school mag haar eigen sfeer behouden. Als ze een bepaalde grootte heeft regelt het centraal gezag het urenpakket en de algemene administratie. Maar het pedagogisch proces is voor het lokale team. We moeten ons wel

afvragen wat de toegevoegde waarde is. Maar die is moeilijk objectief vast te stellen.

We kunnen trouwens ook het carrièreverloop van de leerkrachten lokaal laten beheren en dan kan je overgaan naar enveloppe-financiering. Daar zullen we toch toe moeten komen. Het huidige systeem van de overheid als derde betaler is slecht.

Elke school probeert er toch het beste van te maken.

VAN DEN BOSSCHE: Ik zal iets gevaarlijks zeggen dat tegen mij kan worden gebruikt. Ik begrijp de directeur die zijn bril opzet en nagaat hoe hij elk reglement zodanig kan lezen dat zijn school er beter van wordt. In feite probeert een goede directeur mij maximaal te melken. Ik ben de betalende partij. Als ik overdreven gemolken word en mijn uier valt droog moet ik maar maatregelen uitvaardigen die er voor zorgen dat ze wat minder lang aan mijn uier hangen. Dat is de ongezonde dynamiek van het systeem.

Enveloppe-financiering lost niet alles op.

VAN DEN BOSSCHE: Nee, maar neem nu pensionitis. Ik begrijp de directeur die zegt: «Kamiel komt niet meer maar dat geeft niet want nu heb ik voor hetzelfde geld een frisse tijdelijke in de plaats.» In feite consacreert die directeur daarmee a-sociaal gedrag dat fictief ziekteverlof toch altijd is. Soms gaat dat heel ver. Ik was onlangs in een school die uit een diep dal kwam. En daar zegden ze me: «De directeur is ziek en we hebben er voor gezorgd dat hij ziek blijft want als hij terug komt, is het hier weer om zeep.» Het mag niet maar ik begrijp het.

Met enveloppe-financiering krijgt de school meer financiële verantwoordelijkheid. Uiteraard kan dat alleen als het draagvlak van de school groot genoeg is. Als dat te klein is wordt het natuurlijk een ramp. Op dat vlak kan schaalvergroting mogelijk zijn. Maar we moeten er voorzichtig mee omspringen. De leerlingen en de leraars moeten zich in zo'n school goed blijven voelen. Dat is uitermate belangrijk.

Kleingeestig

In het vrij secundair onderwijs wil men blijkbaar wel naar schaalvergroting.

VAN DEN BOSSCHE: Die voorstellen komen niet van mij. Maar mijnheer Boone van het VSKO, die een verstandig man is, ziet natuurlijk ook wat er budgettair aan de hand is. Die stelt ook de overuitgave voor het secundair onderwijs vast. En hij kent de overheid. Die kan op sommige momenten wel eens lineair met een maatregel komen die voor iedereen geldt. Hij redeneert waarschijnlijk zo: «Laat mij het proces op gang brengen zodat we zelf meewerken aan de beheersing van de kosten. Ik doe dat liever zelf want dan kan ik het op mijn eigen maat en naar mijn eigen behoeften doen, dan dat de overheid het mij gaat opleggen. Dan is het waarschijnlijk al te laat.»

Welke discussie wilt u in het secundair onderwijs dan voeren?

VAN DEN BOSSCHE: Die van het aantal studierichtingen in ASO bijvoorbeeld. Moeten we die echt allemaal handhaven? Door te voorzien in zoveel mogelijkheden organiseren we een concurrentieslag tussen scholen die reclame maken met het aantal studierichtingen dat ze aanbieden, ook al zitten daar soms maar twee leerlingen in.

We moeten ons durven afvragen welke richtingen nog nuttig zijn. Bij de ouders wekken we trouwens dikwijls de verkeerde indruk dat ASO *the top of the bill* is. Daardoor worden heel veel kinderen naar een verkeerde studierichting georiënteerd. We zijn nu precies aan het nagaan wat nog het verschil is tussen bijvoorbeeld Economie-Moderne Talen in ASO en TSO-Handel of tussen ASO-Menswetenschappen en TSO-Sociale Technieken. De commissie die dat onderzoekt brengt daarover eind juni verslag uit.

Op de Staten Generaal over het TSO werden trouwens ook al domeinen geformuleerd. Zo blijft er wel een vrije schoolkeuze maar wordt het aanbod gereduceerd tot één officieel en één vrij, niet van alle netten iets dus. Dat zijn allemaal stappen in de goede richting. Maar in het secundair onderwijs werken we dus niet aan zo'n globaal plan als in het HOBu. Dat is niet mogelijk en niet wenselijk. Maar we

moeten wel langzaam tot een grotere beheersing van het secundair onderwijs komen.

Het globaal plan komt er ook in het HOBu (voorlopig?) niet.

VAN DEN BOSSCHE: Dat zou bijzonder spijtig zijn. Als scholen in het hoger onderwijs willen overleven zullen ze hun schaal moeten vergroten of ze gaan eronder door. Ook een aantal universiteiten waarschuwen ik: ze zijn de oorlog aan het verliezen. Ik vrees dat de kleinheid van ons grondgebied onze geest begint te beïnvloeden. Hoe ver ligt Hasselt eigenlijk van Oostende? We komen in Europa sneller dan we denken tot Amerikaanse toestanden. Daar vragen ze niet welk diploma je hebt maar waar je dat behaald hebt. Als wij in Vlaanderen overal heel versnipperd hetzelfde aanbieden, daalt de kwaliteit. Dat is uiteindelijk in het nadeel van de democratisering van ons onderwijs. Op het einde van een hele schoolloopbaan, die ons 235 miljard per jaar kost, kiezen dan die kinderen uit families waar er het geld en de horizon voor is om in Bologna te gaan studeren omdat wij die kwaliteit niet kunnen bieden. Nochtans kunnen we met grotere hogescholen en met hetzelfde budget die internationale uitdaging wel aan.

In orde op papier

U wilt de scholen meer autonomie geven.

VAN DEN BOSSCHE: Ja. De politieke wereld heeft vele jaren geblunderd door te denken dat Brussel macht heeft. Brussel heeft de macht niet die het zichzelf toedicht. Ik kan omzendbrieven sturen zoveel ik wil. En als ik voor controle zorg zal ook elke directeur ervoor zorgen dat hij op papier in orde is. Dan krijg je veel paperasserie met de schijn dat alles in orde is. Maar dat klopt niet. Neem bijvoorbeeld de bijkomende les-tijdenpakketten voor het eerste leerjaar. Dat is vorig jaar overal zeer positief uitgevallen. Maar één van de zeven voorwaarden daarvan was dat de school een akkoord moest sluiten met het buitengewoon onderwijs. Op papier is dat ook overal gebeurd. De handtekeningen staan er. Een directrice buitengewoon onderwijs vertelde me zelfs dat ze door 37 directeurs was aangesproken om samen te werken. Zij was plots de meest beminde vrouw van Vlaanderen. In werkelijkheid is er nagenoeg nergens van enige concrete samenwerking sprake geweest. Formeel is dat dus in orde maar in de praktijk schiet er niets van over. Nu hebben we die voorwaarde zo goed als weggelaten.

Maar als we de lokale scholen meer verantwoordelijkheid geven en laten nemen moet er ook een plaatselijke tegenmacht

Stephane Soetaers, leerkracht normaal-school, Leuven

«Als begeleidster van didactische stages kom ik in vele klassen van de lagere school. En hier ontmoet ik leerkrachten die werken met een enorme inzet en een groot enthousiasme, met een open geest op de wereld, plannend en organiserend, constant beslissingen nemend en problemen oplossend, enorm betrokken bij hun creatieve werk.

En dan denk ik: «In de bedrijfs wereld zouden dit gezochte managers zijn, gewaardeerde kaderleden, die nog extra zouden worden gemotiveerd door allerlei tegemoetkomingen. En hier... heeft hier ooit iemand tegen deze leerkracht gezegd dat zij (hij) het goed doet?» Weliswaar kom ik ook wel eens in een klas als in een verstarde, verkilde wereld, vreemd voor kinderen en hun ervaringswereld.

Maar het enthousiasme en de werkkraft van mijn studenten in de normaalschool stimuleert met elkens opnieuw. Wat me wel verontrust zijn de onrustige kinderen, levend zonder veel structuur, zich verliezend in allerlei gebeurtenissen en materiële dingen... steeds meer het slachtoffer van hun opvoeding.»

Jaak Van Hulle, directeur lager onderwijs, Waardamme

«Wij vormen met onze acht klassen niet zo'n grote school. Ik geef dan ook nog acht uur les per week. Maar met mijn vijftig jaar ben ik toch blij dat ik kan zeggen dat ik elke dag optimistisch naar school ga. Onderwijzen is een fantastisch beroep. Elke dag met levend materiaal werkenschept unieke kansen. Wie oog en oor heeft voor alles wat rond hem gebeurt en in een creatieve geest met kinderen samenwerkt is 's avonds moe en gelukkig. Ik hoop dat jonge mensen die nu nog kiezen voor het onderwijs een groot hart hebben voor kinderen.»

Anne De Belder, secundair en hoger onderwijs, Melle

«Wat mij het voorbije schooljaar het meest trof is een indruk die reeds enige tijd bestaat: de algemene demotivatie. Dat is een bedroevende en frustrerende ervaring. Ze situeert zich op verschillende vlakken: bij de leerlingen (gemis aan toekomstperspectief) en bij de leerkrachten (demotivatie van de leerlingen, voortdurende veranderingen en bezuinigingen, weinig stabiliteit en zekerheid). Hopelijk lijdt het beleid niet aan dezelfde ziekte.

Toch blijft onderwijs boeien. Vooral dankzij die jonge mensen die toch nog geïnteresseerd zijn en leergierigen die je op het einde van elk schooljaar het gevoel geven dat je toch weer iets verwezenlijkt hebt.»

zijn. Een aantal conflicten zullen nu immers plaatselijk moeten worden opgelost. De vakbonden zullen zich daarom ook moeten reorganiseren. En elke school zal haar eigen management moeten ontwikkelen. Er is geen toverformule die voor elke school opgaat. Omdat ik elke week minstens in één school op werkbezoek ga, zie ik telkens weer hoe één maatregel in verschillende scholen verschillende effecten heeft. Dat weerhoudt me om al te veel centraal te regelen.

Toch hebben veel leerkrachten de indruk dat er nooit rust en stabiliteit in het onderwijs komt.

VAN DEN BOSSCHE: Dat begrijp ik niet. Deze maatschappij verandert met een nooit geziene snelheid. Daar moeten we mee leren leven. Pleiten voor de grote rust in onderwijs, kan niet. Onderwijs is een communicerend vat met de maatschappij. Via de kinderen stroomt de maatschappij er met al haar steeds veranderende eigenschappen voortdurend in. Of je dat nu graag hebt of niet: onderwijs zal zichzelf voortdurend opnieuw moeten definiëren. Dat kan nooit rustig zijn.

Maar soms verandert er toch te veel en te snel.

VAN DEN BOSSCHE: Dat mag je toch ook niet overdrijven. De eenheidsstructuur is er gekomen na jarenlange discussie en werd progressief ingevoerd. Dat kan je toch geen donderslag noemen. De eindtermen zaten al in een decreet van Daniël Coens dat we nu stap voor stap uitvoeren. Daar nemen we toch de tijd voor? We zullen zeker niet overhaast te werk gaan.

Onderwijs blijft een permanente uitdaging voor al wie er werkt. Vraag overigens eens in de bedrijven hoe vaak ze daar moeten bijscholen, veranderen, aanpassen, herstructureren enz. We mogen ons toch in het onderwijs ook niet isoleren van de maatschappelijke werkelijkheid.

Goed nieuws

Er wordt veel over burnout gesproken in het onderwijs.

VAN DEN BOSSCHE: Stel dat 5 % (zoals in elk bedrijf) burnout is, dan tel ik er 7500 in heel Vlaanderen. Dat is veel en dat is weinig. Maar die mensen komen in de media. Er zijn er nochtans véél meer die elke dag ongeloflijk enthousiast werken in onze scholen. Die geraken spijtig genoeg zelden in het nieuws want ja, dat is goed nieuws. We mogen het probleem zeker niet ontwijken maar we moeten wel de héle realiteit van ons onderwijs bekijken.

Toch vinden ook veel onderwijsmensen dat ze overbelast zijn.

VAN DEN BOSSCHE: Onderwijs is

inderdaad overbevraagd. En daarom moet het onderwijs aan de maatschappij ook soms durven zeggen: «Stik! Wij lossen uw problemen niet allemaal op.» We kunnen voor drugs, aids, racisme enz. niet onze ogen sluiten maar soms wil de maatschappij alles op de schouders van het onderwijs schuiven. Laat me eerlijk zijn: dikwijls schieten de ouders te kort in de opvoeding van hun kinderen. Dat kunnen wij op school niet allemaal rechtzetten. Stel je voor: er zijn ouders die voor vier bladzijden straf naar de rechter trekken! Gelukkig heeft die rechtbank zich onbevoegd verklaard. Anders hadden alle leerkrachten morgen ontslag kunnen nemen. De mentaliteit van veel ouders is echt aan het verloederen. Samen kunnen we het wel aan maar onderwijs alleen voor alles laten opdraaien, dat kan dus niet.

Heel wat leerlingen zijn schoolmoe. Ga daar als leerkracht maar voor staan.

VAN DEN BOSSCHE: We hebben de leerplicht met de beste bedoelingen verlengd maar we hebben de leerlingen niet altijd even goed kunnen opvangen. Dat is ook een heel moeilijke opdracht. Ik denk vooral aan leerkrachten algemene vakken in het beroepsonderwijs. Niet iedereen is geschapen om dat aan te kunnen. En ook de opleiding schiet te kort. Eigenlijk zouden leerkrachten moeten kiezen voor die richtingen en er speciaal voor opgeleid en begeleid moeten worden.

Maar ook oudere kleuterleidsters bijvoorbeeld kunnen het moeilijk krijgen. Ik heb geen antwoord en geen geld voor een oplossing. Misschien moet er meer mobiliteit mogelijk zijn in het carrièreverloop van een leerkracht zodat hij op oudere leeftijd iets anders kan doen. Maar daar hebben we het perspectief niet voor.

Maar ook oudere kleuterleidsters bijvoorbeeld kunnen het moeilijk krijgen. Ik heb geen antwoord en geen geld voor een oplossing. Misschien moet er meer mobiliteit mogelijk zijn in het carrièreverloop van een leerkracht zodat hij op oudere leeftijd iets anders kan doen. Maar daar hebben we het perspectief niet voor.

Wedde verhogen

Wilt u de vaste benoeming afschaffen?

VAN DEN BOSSCHE: Iemand geraakt zeker niet méér gemotiveerd als een mogelijk ontslag voortdurend als het zwaard van Damocles boven zijn hoofd hangt. De vaste benoeming volledig afschaffen is contraproductief. Maar we zouden toch wel de mogelijkheid moeten hebben op te treden tegen wie echt in gebreke blijft. Anderzijds hebben we voor jonge afgestudeerden ook nog geen voldoende aantrekkelijk aanbod. Voor de basisschool op dit ogenblik wel. Maar jonge licentiaten kunnen we nog dikwijls te weinig perspectief bieden op een volledige betrekking.

Als u de leerkrachten beter zou betalen...

VAN DEN BOSSCHE: We zijn met

Jos Baelus, directeur buitengewoon lager onderwijs, Westerlo

«Bij de aanvang van dit schooljaar was ik aangenaam verast over de samenwerking tussen het buitengewoon onderwijs en het gewoon lager onderwijs. Die was tenminste bedoeld in de omzendbrief aanvullende omkadering eerste leerjaar lager onderwijs. Eindelijk zou er contact zijn, belangstelling voor elkaars werk! Die samenwerking is geen werkelijkheid geworden. Ontgoochelend! Ik vraag me af of dat in de toekomst toch niet mogelijk is. Stimulerend vond ik dit jaar wel dat er nu een financiële waardering komt voor het B.O.-getuigschrift. Eindelijk! Maar ik maak me toch zorgen over de toekomst van het buitengewoon onderwijs.»

«De mentaliteit van de ouders is aan het verloederen.»

150.000 leerkrachten. Er is heel weinig speelruimte. Wedde op zichzelf zal nooit motiverend werken. Een weddeverhoging heeft een effect van twee maanden. De kleuterleidsters zijn er bijvoorbeeld in vijf jaar tijd met 25 % op vooruit gegaan. Maar ik moet de eersten met vlag en wimpel nog tegenkomen. Dat hoeft ook niet. Nu worden ze juist betaald. Vroeger werden ze onderbetaald. We kunnen niet méér of te véél betalen. Maar de verloning moet wel juist zijn. Als we daarnaast werken aan het inhoudelijk boeiend maken van de job, werkt dat ook motiverend.

Oeh! en Oef!

Welke plaats krijgt de méns in ons onderwijs, zowel de leerkracht als de leerling?

VAN DEN BOSSCHE: De leerkrachten maken ons onderwijs. Gelukkig wordt de kwaliteit van het onderwijs niet bepaald door de kwaliteit van de minister. Het gaat om de persoonlijke kwaliteit van al die leerkrachten. Dat is een uiterst boeiend maar kwetsbaar *produktie-apparaat*. Maar ook de mens achter de leerlingen moet meer aan bod komen. We hebben nu misschien generaties afgeleverd met specialisten die veel weten over niets maar maatschappelijk analfabeten zijn. Dat is heel erg voor een maatschappij. Met de eindtermen krijgen we een nieuwe kans. De school mag zich niet eenduidig richten op het verstand van de leerlingen. Ze moeten niet over zo weinig mogelijk zoveel mogelijk weten. Laten we het onderwijsproces verbreden.

Toch leeft er in de scholen ook enige angst voor die eindtermen.

VAN DEN BOSSCHE: Het debat moet zijn tijd krijgen. Het is een ambitieus plan dat ernstig en rustig moet worden uitgevoerd. Daarbij moeten we niet alleen de inhouden bepalen maar ook de leerkrachten begeleiden om die zo efficiënt mogelijk over te brengen. Tussen de beslissing en de definitieve uitvoering moeten we iedereen tijd geven om naar de nieuwe situatie toe te groeien. **Begrijpt u de angst van sommigen?**

VAN DEN BOSSCHE: Angst is een slechte raadgever. Ik volg die redenering niet. Als je aan onderwijsmensen vraagt hoe het gaat, zeggen ze: «Slecht!». Kondig je daarop een grondige hervorming aan, roepen ze: «Oeh! Nog slechter!». Trek je dan de hervorming in, zeggen ze: «Oef!». En iedereen is weer gelukkig. Dat heeft waarschijnlijk te maken met onze angst voor alles wat nieuw is. In plaats van geboeid te zijn door het nieuwe, klampen we ons graag vast aan het bestaande. We zijn toch wel een conservatief volk: houden wat we heb-

Karin Feremans, leerkracht lager onderwijs, Duffel

«Ik geef nu vier jaar les en ik merk dat ik me al beter kan inleven in de leefwereld van de kinderen. Ik voel de behoefte om rekening te houden met het anders zijn van elke leerling. Dat is niet altijd even gemakkelijk. Wat meer specialisatie in mijn beroep zou welkom zijn. Het is voor mij bijvoorbeeld een onmogelijke opdracht om alle vakken even goed te geven. Gelukkig werk ik ook 12 uur als taakleerkracht. Ik voel me echt aangetrokken tot kinderen met leerproblemen. De grote brok leerstof is voor hen heel moeilijk te vertalen. Ik stel me trouwens vragen over het evenwicht tussen onze aandacht voor de leerstof en voor de mens achter de leerling. Ook naar de integratie van pas afgestudeerde, onervaren leerkrachten in ons onderwijs zou meer aandacht kunnen gaan.»

ben, is de leuze.

U bedoelt zo iets als: eenmaal minister, wil je altijd minister blijven.

VAN DEN BOSSCHE (lacht): Voor mij gaat dat in ieder geval niet op. Er zijn andere leuke jobs in het leven. Eigenlijk zou iedereen regelmatig eens iets heel anders moeten kunnen doen. Ook mensen in het onderwijs.

Extra injecties

België heeft blijkbaar het wereldrecord zittenblijven. Wat kunnen we daaraan doen?

VAN DEN BOSSCHE: Zittenblijven is niet altijd een mislukking. Soms is het ook een zegen. Maar het loopt fout als leerlingen alleen maar studeren om niet te moeten blijven zitten. Ze verzamelen dan punten zoals ze later geld willen verdienen. Onze maatschappij heeft een rare kijk op «slagen in het leven». Daarvoor kijkt men bijvoorbeeld naar de lengte van de wagen waarmee men rijdt. **Maar kunt u geen structurele oplossingen aanbrenghen. Het jaarklassensysteem doorbreken bijvoorbeeld?**

VAN DEN BOSSCHE: De onderwijzer in het eerste leerjaar heeft in feite een onmogelijke opdracht. Hij moet al die kinderen boeien en zowel de slimste als de traagste enorm veel bijleren.

Dat weten we al langer. Maar wat gebeurt daaraan?

VAN DEN BOSSCHE: Veel. We hebben vorig jaar het lager onderwijs een eerste voorzet gegeven met een bijkomende omkadering van 500 miljoen. Nu gaan er extra miljoenen naar de overgang van het kleuteronderwijs naar de eerste klas lagere school. En ook de volgende jaren moet het basisonderwijs extra injecties krijgen, ook qua administratieve omstandigheden. Het geld daarvoor zullen we waarschijnlijk langzaam maar zeker moeten halen in het secundair onderwijs. Het basisonderwijs is in de loop der tijden het kind van de rekening geworden en dat wrekt zich. Als we de financieringsnormen heroriënteren kunnen we al van in het basisonderwijs het zittenblijven voor een stuk vermijden.

En in het secundair dan?

VAN DEN BOSSCHE: Daar moeten we naar een herwaardering van het TSO. Ouders ervaren het TSO nog altijd als een falen van hun kind. Ze luisteren niet naar het PMS of naar de leerkrachten en willen hun kinderen kost wat kost in het ASO houden. Soms komen die dan uiteindelijk pas na de tweede graad in het TSO terecht. Hun

«De grote rust in onderwijs? Die komt er nooit.»

Tony De Bleekere, directeur PMS, Mechelen

«Vervelend vind ik de administratieve rompslomp van personeelsdossiers bijvoorbeeld. Zou dat nu echt niet eenvoudiger kunnen? Frustrerend is dan weer de ervaring dat onze hulpverlening niet altijd geapprecieerd of opgevolgd wordt. Kracht en hoop haal ik uit de positieve feedback van jongeren, ouders, leerkrachten en directies. Ondanks de minder rooskleurige berichtgeving valt me trouwens nog altijd de positieve ingesteldheid op van onze jongeren en de sterke bekommernis van talrijke leerkrachten en directies om hun leerlingen.

Wat me wel pijn doet is de negatieve beeldvorming rond het PMS, alsof wij samen met het onderwijs de schuld zijn van alles wat er fout loopt in de maatschappij.»

Anny Devreker, leerkracht ASO, Kortrijk

«Ik ben lerares lichamelijke opvoeding en daarnaast ook ombudsleerkracht. Uit de goede verstandhouding met de leerlingen put ik enorm veel kracht. Het is dan ook een plezier zoveel extra-scolaire activiteiten te kunnen organiseren (naar film, toneel, concert enz.). Ook uit de internationale uitwisselingsprojecten haal je veel voldoening. Ze geven kleur aan het schoolleven, zowel voor de leerlingen als voor de leerkrachten.»

dan al enigszins beschadigd zelfbeeld loopt daar dan nog eens extra schade op omdat ze niet kunnen volgen. Ze missen immers de vaardigheden uit de tweede graad.

Zouden we niet beter de middenscholen afschaffen en terug naar een zesjarige structuur gaan?

VAN DEN BOSSCHE: Officieel hebben we wel middenscholen maar in werkelijkheid is dat op ontelbare plaatsen gewoon een zesjarige structuur. Ik was onlangs nog in een grote school en vroeg aan een leerling in een eerste leerjaar secundair in welke klas hij eigenlijk zat. Die zei me zo fier als een gieter: «In het eerste jaar Latijn, mijnheer de minister.» De directeur keek even naar het plafond. In de klas daarnaast stelde ik mijn vraag opnieuw. Daar was het antwoord: «In het eerste jaar technische humaniora.»

De directeur zei me achteraf dat ik dat moest begrijpen. De buitenwereld wil dat zo. Anders verliezen ze zogezegd leerlingen aan de concurrentie. En de reclamefolders van scholen liegen er niet om, eh: 6 jaar Latijn, 6 jaar technisch enz.

En vindt u dat goed?

VAN DEN BOSSCHE: Ik kan vaststellen wat er gebeurt: een typisch Belgische oplossing. En als u het mij persoonlijk vraagt: ik ben geen voor- of tegenstander van het ene of het andere systeem. De huidige oplossing vind ik niet eens zo gek.

■ **Buitengewoon onderwijs**

VAN DEN BOSSCHE: «Basisscholen sturen de leerlingen veel te laat naar het buitengewoon onderwijs. Ze willen die leerlingen zo lang mogelijk houden. We zien dat ook aan de datum waarop plots zwaar karaktergestoorden (type 3) worden ontdekt: ná 1 februari als de leerlingen geteld zijn. We hebben gevallen ontdekt van leerlingen van 10, 11 jaar die alleen maar wat zaten te kleuren achteraan in de klas. Het PMS mocht die klasjes zelfs niet binnen van de directeur. Zoiets is immoreel en zeker niet in het belang van het kind. Anderzijds is er de grote terughoudendheid van de ouders. Die zouden misschien meer in contact moeten worden gebracht met andere ouders die ook al kinderen in het buitengewoon onderwijs hebben. Meestal zijn hun ervaringen zeer positief. In het buiten-

Eric Rutten, directeur TSO, Maaseik

«Voor mij zit de uitdaging erin het individualisme dat in het onderwijs sterk aanwezig is, te doorbreken. Dit schooljaar is dat een prioritair aandachtspunt geweest: het belang doen inzien van samenwerken in groep en het stimuleren van de vakgroepwerking. De energie en inzet van een groep leerkrachten en leerlingen kan bergen verzetten en daarop moet worden ingespeeld. Alzo groeit de waardering van leerkracht, leerling en directie. Frustrerend is het dan weer wel te moeten vaststellen dat niet iedereen er zich van bewust is dat het algemene schoolklimaat bepaald wordt door de wijze waarop ieder individu de zaak aanpakt. Maar er is hoop.»

gewoon onderwijs vinden we ook dikwijls de meest enthousiaste leerkrachten. We stellen trouwens toch wel een evolutie vast: ouders aanvaardden type 8 (leermoeilijkheden) nu veel gemakkelijker dan enkele jaren geleden. Maar het zou beter zijn mochten de leerlingen zeer vroeg naar het buitengewoon onderwijs worden doorverwezen. Als ze daar goed begeleid worden kunnen ze na één of twee jaar terug naar het basisonderwijs. Eventueel zouden we het buitengewoon onderwijs dan nog een soort *volgrecht* mee kunnen geven voor enkele uren voortgezette begeleiding van dat kind in het gewone basisonderwijs.»

François Cremers, praktijkleraar TSO-BSO, Bree

«De snel wijzigende maatschappij brengt voor de jongeren die ons toevertrouwd zijn ook andere normen mee. Normen waarmee wij niet zo vertrouwd zijn. Toch vraagt dezelfde maatschappij aan ons om leerlingen hierin te begeleiden (relatiebekwaamheid, drugs, aids...). Steeds interesse blijven opbrengen voor deze thema's en ze bespreekbaar maken met de leerlingen maakt me soms moe. Gelukkig bezitten wij een leerkrachtenteam waar we ook onze kleine kanten mogen tonen. Dat geeft moed en kracht om verdere te gaan.»

■ **PMS**

VAN DEN BOSSCHE: «De OESO was ontgoocheld over het verschil tussen de theorie en de praktijk bij de PMS-centra. De opdracht is dan ook zodanig groot en de omkadering zodanig klein dat de twee niet te rijmen zijn. Het PMS zal in de toekomst moeten kiezen: ofwel meer personeel (dat we niet kunnen betalen) ofwel de opdrachten beperken en eigen klemtonen leggen.»

■ **Basisonderwijs**

VAN DEN BOSSCHE: «Heel wat directeurs moeten inderdaad nog enkele uren les geven. Maar hun situatie is er de laatste jaren al heel sterk op vooruitgegaan. Als het budget dat mogelijk maakt moeten we al die directeurs klasvrij maken. Dat is de richting maar nog niet de realiteit. Er zijn 2000 basisscholen en 3000 vestigingsplaatsen...»

VAN DEN BOSSCHE: «Aan de extra-omkadering van het eerste leerjaar zijn een aantal voorwaarden verbonden. Niet gelijk welke klas die boven de 20 leerlingen komt heeft er dus recht op. Er moet bijvoorbeeld een taakleraar zijn enz. Misschien kunnen we enkele uitzonderingen

«Het basisonderwijs was het kind van de rekening geworden.»

maken maar dan moet je met stevige argumenten komen: aantonen dat je echt met *remedial teaching* werkt bijvoorbeeld.

■ **Secundair onderwijs**

VAN DEN BOSSCHE: «Qua groepsgebeuren is het secundair onderwijs op dit ogenblik één van de slechtst draaiende fabrieken in Vlaanderen. In het basisonderwijs werken leerkrachten vaak beter samen. Waarschijnlijk hangt dat samen met het feit dat elke leerkracht zijn eigen vak geeft. Nochtans is een goede samenwerking zowel voor de leerlingen als voor de leerkrachten bijzonder zinvol.»

■ **Inspectie**

VAN DEN BOSSCHE: «De nieuwe inspectie en de doorlichtingen werken goed. Ik stel alleen vast dat de inspectie basisonderwijs nog veel te weinig de nieuwe sfeer van het decreet op de inspectie vastheeft. In het secundair onderwijs hebben ze de nieuwe stijl beter te pakken. In het basisonderwijs is dat waarschijnlijk nog een tijdelijke situatie. Het zal wel evolueren.»

■ **Stages**

VAN DEN BOSSCHE: «Het selectie-amt in oefenscholen is inderdaad op sterven na dood. Ik geloof daar niet in. Het is niet omdat je vandaag goed lesgeeft dat je dat morgen ook nog kan.»

VAN DEN BOSSCHE: «Ook op de vraag uit het hoger pedagogisch onderwijs om leerkrachten die stages begeleiden officieel te erkennen (en extra te vergoeden) moet ik negatief antwoorden. Het pedagogisch onderwijs kiest die mensen best zelf zodat ze bij hun eigen doelstellingen aansluiten. Eventueel zou je zo'n leraar wel een mandaat kunnen geven maar dan liefst zo dat het elk jaar kan worden vernieuwd.»

■ **Frans**

VAN DEN BOSSCHE: «Ik stel ook vast dat de kennis

Mariette Es, kleuterleidster, onderwijzeres, Antwerpen

«Soms zitten er zoveel kleuters in mijn klas dat ik me afvraag of ik dit wel tot mijn pensioen zal kunnen volhouden. Maar de dagelijkse spontaniteit van al die kinderen maakt veel goed. Wij zijn ook een oefenschool voor studenten en ik stel me toch wel vragen over het niveau van de instroom voor ons beroep. Hopelijk gaat dat niet achteruit.»

■ **Studiemeesters**

VAN DEN BOSSCHE: «In veel gevallen kunnen we ons afvragen of de manier waarop we de taak van studiemeesters enz. invullen nog rendabel is voor deze tijd. Ik denk dat we moeten evolueren naar een aanpak en een invulling die de scholen zelf bepalen. Laat de school zelf kiezen welk profiel ze wil voor dat ambt. Dan wordt het gedragen door het hele team en krijg je ook de juiste mensen op de juiste plaatsen. Dat kan voor elke school verschillen. Bovendien kost het ons niet méér. Het is gewoon een betere aanwending van het huidige beschikbare geld.»

■ **Ombudsleerkrachten**

VAN DEN BOSSCHE: «Die leerkrachten leveren dikwijls prachtig werk. Maar zo'n functie is maar zinvol als het schoolteam vindt dat ze nodig is. Ik

van het Frans achteruitgaat. Maar van het voorstel om in het basisonderwijs een speciale leerkracht Frans voor die uren in te schakelen, verwacht ik geen heil. Dan zou ik dat bijvoorbeeld ook voor wiskunde moeten doen want hoeveel leerlingen kiezen in het secundair onderwijs voor een minimum aan wiskunde omdat ze er een afkeer van gekregen hebben in het basisonderwijs?»

■ **Laakbare praktijken**

VAN DEN BOSSCHE: «Er worden heel wat zaken door scholen aan mij gemeld. Als ik vind dat de Commissie Laakbare Praktijken daar advies moet over uitbrengen, speel ik dat door. Zo is dat onlangs nog gebeurd met twijfelachtige propaganda door bepaalde scholen. Maar die commissie werkt slecht en veel te traag. De feiten hebben al een grijze baard eer ik kan optreden. Dat moet in de toekomst sneller gaan.»

«Die leerlingen zaten achteraan in de klas maar wat te kleuren.»

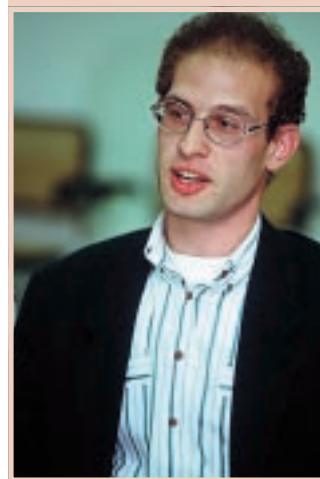
Danny De Waele, leerkracht ASO, Zwijnaarde

«Het meest boeiende en stimulerende is het intens, formeel en direct contact met de leerlingen ook en vooral in parascolair verband (vakantiekampen, naschoolse activiteiten, leerlingentoneel,...). Ik leer telkens opnieuw de jongeren zien als een «partner» waarmee je samen projecten organiseert; nieuwe dingen beleeft en ervaart. Je ziet ze dus minder als «leerling» (hoewel ze dat uiteraard ook en vooral blijven). Ook de vriendschappelijke en solidaire samenwerking op school werkt stimulerend. Wat me wel blijft ontgoochelen is dat veel ouders (waarschijnlijk goed bedoeld) hun kind tegen beter weten in (?) te lang en nutteloos een verkeerde, te hoog gegrepen richting doen volgen. Als het dan mislukt, worden niet zelden de leerkracht en de school met de vinger gewezen.»

Hilde De Buck, directrice middenschool, Knokke-Heist

«Ik ben heel blij directeur te zijn van een kleine middenschool waar contact nog mogelijk is. Ik denk dat het afstandelijke t.o.v. het personeel in een mastodontschool mij minder zou liggen. Dat menselijk contact met leerlingen, leerkrachten, ouders en buitenstaanders vraagt wel zeer veel tijd. Het is dan soms ook zeer frustrerend dat steeds meer een beroep wordt gedaan op de directie voor administratie, vergaderingen allerhande, aanpak van maatschappelijke problemen (een aanpak die steeds op de school verhaald wordt)... En dat in een tijd waarin je steeds minder recht hebt op personeel.»

Geen klein geld

De Vlaamse overheid doet voor het onderwijs een aanzienlijke inspanning. Vlaanderen besteedt immers jaarlijks bijna de helft van zijn begroting aan onderwijs. Het procentueel aandeel voor onderwijs evolueerde van 43,6 % in 1991 naar 46 %

BEGROTING

in 1992. Maar de Cel Begroting van het Departement Onderwijs haalde nog andere cijfers uit de computer, zoals de kostprijs per leerling.

De Vlaamse onderwijsbegroting is tijdens de periode 1988-1992 van 165.942 naar 199.393 miljoen frank geëvolueerd. Dit is een stijging met 20 %, wat neerkomt op een gemiddelde jaarlijkse stijging met 5 %.

Van de begroting besteedde Vlaanderen in 1991 afgerond 17,5 % aan het hoger onderwijs en bijna 27 % aan het basisonderwijs tegenover 45,5 % aan het secundair onderwijs. De Franse Gemeenschap had voor het secundair (42,5 %) en het hoger onderwijs (16 %) minder geld over.

In het diagram vergelijken we de besteding van de middelen per onderwijsniveau in de OESO-landen. Uitgaven die niet verdeelbaar zijn zoals

leerlingenvervoer, PMS-centra en OSP werden hierin niet meegeteld.

Verplicht

In 1991 gingen 59 % van de onderwijskredieten van de Vlaamse Gemeenschap naar het vrij gesubsidieerd onderwijsnet (hoofdzakelijk katholiek onderwijs). In dit net zitten ook veruit het grootste aantal leerlingen. 28 % ging naar het gemeenschapsonderwijs en 13 % naar het officieel gesubsidieerd net (gemeentelijk, stedelijk en provinciaal onderwijs).

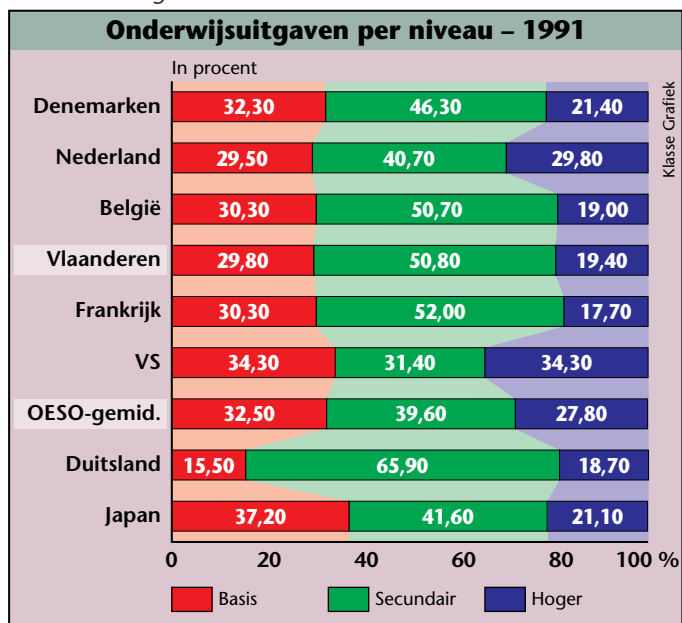
De overheidskost in België/Vlaanderen per leerling varieert enorm per onderwijsniveau en ook per net. Het gemeenschapsonderwijs is voor de drie niveaus *duurder* dan het gesubsidieerde onderwijsnet met uitzondering van het secundair officieel gesubsidieerd onderwijs in België. Er zijn evenwel een aantal factoren die gedeeltelijk de meerkost van het gemeenschapsonderwijs kunnen verklaren. Dit net is meer verspreid in kleinere entiteiten waardoor ze minder schaalvoordelen voortbrengen. Voorts is dit officiële net verplicht om elke leerling - ook deze met leermoeilijkheden - te aanvaarden. Bovendien moet het naast godsdienst ook het vak niet-confessionele zedenleer aanbieden.

Dure studenten

Een gemiddelde leerling in het secundair onderwijs (± 200.000 fr.) kost de Vlaamse overheid (in 1992) meer dan het dubbele van een leerling basisonderwijs (± 80.000 fr.) en ook meer dan een Hobu-student (± 180.000 fr.). Die kost dan weer minder dan de helft van de kost van een universiteitsstudent (± 375.000 fr.).

Als we de uitgaven per jaar per universiteitsstudent gelijkstellen aan 100, bedraagt de kost voor een leerling in het basisonderwijs 21, in het secundair onderwijs 54, in het hoger onderwijs buiten de universiteit (Hobu) 48 en in het buitengewoon onderwijs 82. ■

Vlaanderen geeft relatief veel geld uit aan het secundair onderwijs. De uitgaven voor het basis- en hoger onderwijs liggen duidelijk lager dan het OESO-gemiddelde.

Volgend schooljaar zorgt het Departement Onderwijs voor een wereldprimeur in de communicatie tussen school en overheid. Vijftien experimenterscholen zullen via elektronische weg informatie naar het Departement kunnen sturen. Zo iets bestaat op wereldvlak al

COMMUNICATIE

wel in financiële kringen, in ziekenhuizen enz. In ons land maken ook rijkswacht, politie en belastingen hiervan gebruik. Maarvoor onderwijsbaant Vlaanderen de (elektronische) weg. EDISON is daarbij de gids.

De nieuwe Edison

EDISON staat voor *Electronic Data Interchange* tussen *School- en Onderwijscomputer*. De school van de toekomst zal niet alleen de leerlinggegevens, maar ook alle personeelsgegevens via computer en modem naar het Departement sturen. Op dit moment worden de personeelsgegevens, én de wijzigingen, nog via de bekende *PERS-formulieren* naar het Departement gestuurd. Dat betekent dat de werkstations elke maand zowat 20.000 wijzigingen moeten doorvoeren op een bestand van ongeveer 160.000 personeelsleden en 4500 instellingen (scholen, PMS-centra enz.). Het EDISON-project wil hieraan iets doen.

Praten met Brussel

Een inventaris van leveranciers van automatiseringspakketten leverde 52 namen op. Zij hebben samen aan zo'n 3000 instellingen software geleverd, de kleinste automatiseerder aan één school, de grootste aan 625 scholen. De geleverde software gaat van een gewoon bureauticapakket tot intelligente software en van spotgoedkoop tot heel duur. Via een openbare aanbesteding is een

leverancier gevonden die het Departement communicatie-software, handtekeningen-software en centrale apparatuur zal leveren. Deze leverancier levert NIET de modems voor de verschillende instellingen, noch de aangepaste software die de instellingen nodig hebben om met het Departement te «praten».

De meeste scholen zijn op dit moment reeds geautomatiseerd. Maar niet alle pakketten zijn ook geschikt om aan EDISON mee te werken. Scholen die de trein niet willen missen zullen dus hun leverancier moeten aanspreken om hun pak-

ket aan te passen óf zullen zelfs naar een ander pakket (en eventueel een andere leverancier) moeten uitkijken. Elke school zal immers vanaf september 1995 in staat gesteld worden om leerlinggegevens en personeelsgegevens via elektronische weg naar het Departement te sturen. Daardoor zullen trouwens ook nog andere formulieren dan de PERS-formulieren in onbruik raken. Het Departement zal bijvoorbeeld uit het ene pakket personeelsgegevens dat de scholen doorsturen ook statistieken kunnen afleiden.

Ongeldige handtekening

Het «formaat» voor de leerlingentelling was al langer klaar. De formaten om de PERS-formulieren 1, 2, 3, 4, 5 en 6 te vervangen zijn er nu ook. Vijftien experimenterscholen zullen ze volgend schooljaar uitproberen. Enkele knelpunten moesten daarbij wel worden opgelost. Zo was er bijvoorbeeld het probleem met het veld *Opmerkingen* dat u op alle PERS-formulieren vindt. De computer wil deze informatie wel graag verwerken, maar kan dat alleen als ze gestructureerd in een veld binnenkomt. Een ander probleem is dat van de *elektronische handtekening* die nog steeds niet rechtsgeldig is. Daarvoor is de *Basisovereenkomst Elektronische Gegevensuitwisseling* (BOEG) ontwikkeld. School en Departement sluiten als het ware een contract af waarbij de elektronische handtekening door beide partijen wordt erkend.

Weg en weer

Tot hertoe was er enkel sprake van het doorgeven van informatie van de scholen naar het Departement. In de toekomst zal ook aan de omgekeerde weg worden getimmerd. De scholen zullen dan gestructureerde berichten van het Departement kunnen ontvangen én er iets mee doen. Opnieuw betekent dit dat de software in uw school voldoende intelligent moet zijn om deze taken aan te kunnen. U hebt er dus alle belang bij uw leverancier aan te spreken om uw automatiseringspakket zo intelligent mogelijk te maken. In de toekomst zou u immers allerlei bruikbare informatie in uw elektronische brievenbus kunnen vinden. Meer dan alleen maar omzendbrieven en wijzigingen in de wetgeving. ■

Inlichtingen: Departement Onderwijs - Departementele Informatica Cel - Freddy Deprez - RAC Arcadengebouw - 7de verdieping - 1010 Brussel - ☎ 02-210 54 39 - fax 02-210 54 15

Zorgverbreding. Een kwart van de leerlingen in het basisonderwijs zou leerbedreigd zijn. De vraag rijst of leerkrachten niet te vlug besluiten dat kinderen uit lagere sociale milieus automatisch als probleemgevallen moeten worden bekeken. Drie kwart van de zittenblijvers zijn kinderen van wie de ouders ten hoogste lager secundair onderwijs volgden. Deze groep maakt 19 % van de ouders uit. Hun kinderen lopen viermaal meer kans in het buitengewoon onderwijs terecht te komen. De sociale herkomst speelt dus blijkbaar een negatieve rol bij de beoordeling van leerproblemen. Dat bracht een enquête van de *Vakgroep Onderwijskunde* (RU Gent) aan het licht. Hieraan werkten meer dan 1000 leerkrachten uit het kleuter- en lager onderwijs mee. De resultaten ervan werden uitvoerig besproken op het **Forum Basisonderwijs** dat de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) organiseerde. Over de aanpak van de zorgverbreding, waardoor elk kind maximale kansen krijgt, hebben de leerkrachten uiteenlopende visies. Ze blijken het niet eens te zijn over het nut van een vrij keuzeaanbod van leerstof voor snellere leerlingen, noch over het groeperen van minder snelle leerlingen. Meer dan de helft van de leerkrachten zijn tevreden over de eigen aanpak van niet al te ernstige leer- of ontwikkelingsproblemen.

JOURNAAL

Omkadering. De Vlaamse regering besliste principieel dat het pakket **urenleraar** in het voltijds secundair onderwijs in het schooljaar 1994-1995 behouden blijft op 98 %.

Stenen voor scholen. Wie een school wil bouwen moet dat niet eerst via een koepelorganisatie aanvragen. Het dossier kan rechtstreeks bij de *Dienst voor Infrastructuurwerken van het Gesubsidieerd Onderwijs* (DIGO) ingediend worden. De financiële tussenkomst van de DIGO bedraagt 70 % voor het basisonderwijs en 60 % voor de andere onderwijsniveaus (uitgezonderd universiteiten). Sinds 1989 kende de DIGO meer dan 15 miljard subsidies toe voor scholenbouw: 15 miljard in het vrij onderwijs en 4 in het officieel. Dit jaar stelt de DIGO zowat 3 miljard ter beschikking. Maar de **wachtljst** neemt toe. In 1992 moesten in het vrij onderwijs voor 857 miljoen frank gesubsidieerde bouwwerken wachten. Eind 1993 was dit opgelopen tot 2,5 miljard en vandaag al tot 3 miljard. In het officieel onderwijs daalde de wachtljst licht, van 2,2 eind

1992 tot 2,1 miljard eind 1993. Veel gemeenten en provincies willen of kunnen namelijk niet langer wachten en nemen de investering volledig voor hun rekening. De inrichtende machten dienen minder dossiers in omdat ze drie jaar moeten wachten voor er een principiële akkoord komt. Men kan bij DIGO terecht voor hulp bij de erg technische materie van een bouwdoosier.

Afgeschaft. Na de invoering van de eindtermen verdwijnen de kantonnale proefwerken voor leerlingen van de zesde klas van het lager onderwijs. Deze proefwerken werden door de inspectie gesponsord en golden daardoor als een waarmerk van de overheid. Maar via de eindtermen krijgt het basisonderwijs zijn eigen doeleinden. Hierdoor zal de aandacht naar een breder segment van leerlingen gaan en niet alleen naar degenen die doorstromen naar het Algemeen Secundair Onderwijs. Tal van onderwijzers zeggen trouwens dat ze in de zesde klas haast niets anders doen dan hun beste leerlingen trainen op de **centrale toetsen**. Het blazoen van hun school hangt er immers vaak vanaf.

Jongens en meisjes samen. De veralgemening van het gemengd onderwijs in het secundair moet in een **decreet** worden opgenomen, adviseerde de Raad van State. De Raad meent dat deze veralgemening een grote principiële keuze is en bijgevolg per decreet door de Vlaamse Raad (het Vlaamse parlement) moet worden geregeld. Eerder wilde de Vlaamse regering deze maatregel doorvoeren met een eenvoudig besluit. Ze wilde daarmee een Europese richtlijn uitvoeren. Deze omvat een wet van 1978 die verbiedt mannen of vrouwen wegens hun geslacht de toe-

gang tot **beroepsopleidingen** te ontzeggen. Het algemeen secundair onderwijs werd voorheen niet gespecificeerd als beroepsopleidend. Maar in 1989 vond de Raad van State dat dit met de invoering van de eenheidsstructuur wel kon. De onderwijsminister ging begin dit jaar in op het advies van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) om gemengde scholen te veralgemenen. Daar de Vlaamse regering zelf kan bepalen wat onder de noemer beroepsopleidingen valt dacht ze met een besluit de veralgemening van het gemengd onderwijs te kunnen invoeren. Het advies van de Raad van State verandert niets aan de houding van de Vlaamse Raad waar de grote meerderheid voorstander is van gemengd onderwijs. De maatregel zou in september 1995 ingaan vanaf het derde jaar secundair. De eerste twee jaren van het algemeen secundair onderwijs zouden in principe al gemengd moeten zijn.

Geen krijtjes. In Rusland verdient een schoonmaakster in een Westers winkelfiliaal meer dan een hoogleeraar. Het **hogere onderwijs** wordt er schandelijk verwaarloosd. Nochtans zijn de Russische intelligentsia altijd een belangrijke maatschappelijke steun geweest van de politieke hervormingen van Gorbatsjov en Jeltsin. Maar nu dreigen zij het slachtoffer van die hervormingen te worden en daarmee dreigt ook de president zijn laatste maatschappelijke steunpilaar te verliezen. In Moskou protesteerden personeelsleden van instellingen voor hoger onderwijs. Hun eisen zijn elementair: uitbetaling van achterstallig salaris en verhoging van de nationale begroting voor het hogere onderwijs. Sinds de economische liberalisatie van 1992 is er geen geld meer voor de aanschaf van nieuwe apparatuur voor laboratoria, van computers, van boeken en van eenvoudig onderwijsmateriaal. Zelfs krijgt voor de borden ontbrekt.

Levensgevaarlijk. In Frankrijk moeten ten minste 500 scholen dicht omdat ze levensgevaarlijk zijn. Die conclusie trekt de onderwijsbond FSU. Het gaat vooral om **prefab-gebouwen**. Die werden de afgelopen jaren onder druk van het groeiende aantal leerlingen in alle haast opgetrokken. Intussen voldoen 1883 scholen niet aan de officiële veiligheidseisen. Tegen 339 schoolleidingen is proces-verbaal opgemaakt omdat de gebouwen niet deugen. Volgens de Franse consumentenbond zijn 200.000 leerlingen dagelijks in gevaar.

Meer verdienen. Tegen 1996 verdienen de leerkrachten van het **kleuteronderwijs** evenveel als hun collega's in het lager onderwijs. Dat werd afgesproken in de collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) die vorige zomer tussen de onderwijsminister en de vakbonden werd afgesloten. De Vlaamse regering besliste nu principieel tot een gefaseerde gelijkstelling van de salarissen. De eerste van de drie fasen ging al in op 1 januari 1994.

KLASSE

NAAR DE ROMEINEN

a

Wie waren de eerste bewoners in onze streken en hoe leefden zij? Welke invloed hebben de Romeinen op onze beschaving gehad? Waren de Oude Belgen inderdaad de dappersten onder alle Galliërs? In het nieuwe *Gallo-Romeins Museum* kunt u het niet alleen zien. U kunt het vooral aan den lijve ondervinden. Gedaan dus met louter kastjes kijken, de oudheid komt opnieuw tot leven en u staat er middenin.

Het *Gallo-Romeins Museum* concentreert zich in alles op één idee: de **persoonlijke beleving** van ons verleden, op een boeiende manier gebracht. Ontspanning en vorming, fantasie en verbeelding, kennis en wetenschap hebben daarbij ieder hun deel. U kunt natuurlijk gewoon de museumcollectie bezoeken. Dat op zich is reeds de moeite waard, maar deelname aan het atelieris pas echt een uitdaging. Daarbij worden de creativiteit en nieuwsgierigheid danig op de proef gesteld, want de beleving zal nog intenser zijn wanneer uw leerlingen zelf aan de slag gaan. De educatieve medewerkers zorgen voor de gepaste begeleiding. In overleg kan een speciaal programma worden samengesteld. Ook de gidsen leiden u vakkundig rond. Wel tijdig reserveren! Een bezoek aan het *Gallo-Romeins Museum* is trouwens perfect te combineren met een uitstap in de Haspengouwse omgeving (VVV Tongeren: ☎ 012-39 02 55).

De toegang tot het museum bedraagt 200 fr. voor volwassenen. Kinderen tot 7 jaar kunnen gratis binnen en van 7 tot 14 jaar voor 75 fr. Groepen van minimum 20 personen betalen 150 fr. per persoon. Schoolgroepen betalen 75 fr. per leerling (lager en secundair onderwijs) of 150 fr. (hoger onderwijs). Een gezinskaart kost 400 fr. U vindt het museum vlak **naast de basiliek**. Het is elke dag open van 10 u. tot 18 u. (op woensdag en donderdag zelfs tot 21 u.). Enkel gesloten op maandagvoormiddag.

Tijdens de maanden juli en augustus nodigen wij u als leerkracht uit om zelf vast te stellen dat het nieuwe *Gallo-Romeins Museum* als geen ander zijn inhoud toont en u tot persoonlijke getuige maakt van een ver en mysterieus verleden. Met dit toegangsbewijs uit KLASSE kunt u gratis binnen. Voor de andere leden van uw gezin betaalt u hiermee in totaal maximaal 200 fr. (de halve prijs van een gezinskaart). *Gallo-Romeins Museum - Educatieve Dienst - Kielenstraat 15 - 3700 Tongeren - ☎ 012-23 39 14*

ABS-SYSTEEM
Bij elke tip in het katern vindt u een letter: **a**, **b** of **s**. Dat verwijst naar de specifieke doelgroep van het idee. **a** staat voor algemeen, **b** voor basis-onderwijs en **s** voor secundair en hoger onderwijs. Handig systeem. Al zeggen we het zelf.

ANDERSTALIGE KLEUTERS

b

Knoop het in je oren en *Laat wat van je horen* zijn twee nieuwe tweede-taalmethodes voor anderstalige kleuters in meertalige groepen. *Knoop het in je oren* is vooral geschikt voor kleuters (± 4 jaar) die vrijwel onaanpreekbaar zijn in het Nederlands. De Vlaamse versie bestaat uit een aangepaste handleiding en 10 audio-cassettes met veertig ingesproken verhaaltjes rond twee Marokkaanse kleuters, Brahim en Samira. Bij elk verhaal horen twee of drie lessen die ingaan op de woordenschat uit het verhaal. Er is ook visueel ondersteunend materiaal: kijkplaten, woordkaarten en stripboekjes. Een set *Knoop het*

in je oren kost 2050 fr. + 170 fr. verzendingskosten. Het vervolgpakket *Laat wat van je horen* is vooral gericht op anderstalige kleuters (± 5 jaar) die al enigszins aanspreekbaar zijn in het Nederlands. De Vlaamse versie bestaat uit een aangepaste handleiding en 8 audio-cassettes met ingesproken verhaaltjes rond vijf kleuters met verschillende nationaliteiten die in dezelfde straat wonen en van alles meemaken. Er zijn ook kijkplaten, een luisterboek en posters. Een set *Laat wat van je horen* kost 1675 fr. + 170 fr. verzendingskosten. *Navormingsproject Taalstimulering - PMS-centrum van het Gemeenschapsonderwijs - Weg naar As 199A - 3600 Genk - ☎ 089-35 50 61*

DE WINNAARS

a

- In KLASSE (nr. 44) vond u een prijsvraag i.v.m. *Vlaanderen Vakantieland*. Meer dan 1200 lezers haalden de brochure meteen in huis en stuurden de bon in. De winnaar van de **Vlaanderen Vakantiebon** (7500 fr.) is *Kris Steenackers* uit Duffel. Prettige vakantie!
- Voor de opendeurdag voor leerkrachten in Bokrijk schreven via KLASSE 13.000 deelnemers in. Dat werd een succes (tot het onweer begon!). Met de KLASSE-wedstrijd in het oude schooltje viel die dag een **driedelige Van Dale** te winnen. Die gaat naar *An Vertonghen* uit Steenhuffel.

KLASSE-SERVICE

• STUDENTENBLADEN

a

Willem Bruyndonx doet onderzoek naar studentenbladen van hogescholen en universiteiten in Vlaanderen. Wie stuurt hem exemplaren? *Willem Bruyndonx - Phicom - Frankrijklei 25 - 2000 Antwerpen*

• MOEDERTAALONDERWIJS

a

De leden van het *International Mother Tongue Education Network* doen onderzoek naar de **inhoud van het moedertaalonderwijs** en proberen zo tot internationale vergelijkingen te komen. Voor informatie, vragen en suggesties: *Kris Verbeeck, IMEN-correspondente Vlaanderen - Tiensestraat 33 - 3000 Leuven - ☎ 016-22 71 89 (na 18 u.)*

• GEDETACHEERDE GEZOCHT

a

* *MILAC* zoekt een vastbenoemd leerkracht (max. 40 jaar) voor de omschakeling naar een werking met **jonge beroepsmilitairen**.

MILAC vzw - Johan Breugelmanns - E. Maxlaan 57 - 1040 Brussel - ☎ 02-736 76 86

* *Vrouwelijke Kristelijke Arbeidersjeugd* zoekt een vastbenoemd leerkracht (max. 35 jaar) voor het **nationaal secretariaat**. Solliciteren vóór 15 juni. *VKAJ-nationaal - Lea Derveaux - Paleizenstraat 90 - 1210 Brussel - ☎ 02-216 50 29*

* *Vlaams Ondersteuningscentrum voor de Basiseducatie* zoekt een vastbenoemd leerkracht voor de **bijscholing van educatieve werkers** in de basiseducatie.

VOCB vzw - Hugo Verdurmen - Frankrijklei 64 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-226 84 83

* *De Koning Boudewijnstichting* zoekt dringend een vastbenoemde regent uit het katholiek onderwijs voor een milieu-educatief project van het programma **Leefomgeving**.

Koning Boudewijnstichting - directeur Guido Knops - Brederodestraat 21 - 1000 Brussel - ☎ 02-511 18 40

* *De Katholieke Jeugdtraad* zoekt een vastbenoemde leerkracht als **stafmedewerker**.

KJR - Luc Claessens - Paleizenstraat 90 - 1210 Brussel - ☎ 02-216 64 80

GRATIS TOEGANG

Met deze bon kunt u in juli en augustus 1994 als leerkracht gratis binnen in het nieuwe *Gallo-Romeins Museum* van Tongeren.

Naam:

Adres:

School:

Functie en leerjaar:

Datum bezoek:

• GERARD MERCATOR: TOT 24/7

Dit jaar vieren we de vierhonderdste verjaardag van Mercator. De tentoonstelling schenkt vooral aandacht aan de relatie met *Plantijn*. Ook andere cartografen komen aan bod. Een apart luik belicht 16de eeuwse, in Antwerpen gedrukte reisverhalen en landbeschrijvingen. De toegang is gratis voor schoolgroepen. Een geleid bezoek kost 1200 fr. voor 20 leerlingen en duurt twee

ZEKER ZIEN.

uur (aanvragen: *Gidsenbeurs* - ☎ 03-232 01 03). *vzw Acanthus* verzorgt ook (kunst-historische) rondleidingen. Die kosten 2300 fr. voor 20 leerlingen (aanvragen: ☎ 03-239 06 38).

Museum Plantin-Moretus - Vrijdagmarkt 22 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-233 02 94

• KONGO, EEN TWEEDE VADERLAND: TOT 15/9

Boeken en brochures, foto's, kaarten en wandplaten, affiches, handboeken, tekeningen, film, brieven, schriften enz. illustreren hoe in België werd lesgegeven over Kongo en hoe het onderwijs in Belgisch Kongo (1908-1960) was georganiseerd.

De toegangsprijs bedraagt 20 fr. per leerling. Een geleid bezoek kost 1000 fr. voor anderhalf uur (aanvragen: *Dienst voor Toerisme* - ☎ 057-20 07 24).

Stedelijk Onderwijsmuseum - Stadhuis - Grote Markt - 8900 Ieper - ☎ 057-20 26 23

• HET WEER EN HET KLIMAAT IN BELGIË: TOT 14/8

Het KMI presenteert weer en klimaat in een **kijk- en doentoonstelling**. Astronomische factoren, algemene luchtcirculatie, reliëf, zeestromingen enz. worden op panelen toegelicht. Allerlei toestellen (thermometerhut, pluviometer enz.) worden gedemonstreerd. Computerprogramma's leveren weergegevens van over heel de wereld.

De toegang is gratis. Leerlingen **derde graad lager onderwijs** leren gratis een weerbericht opstellen met de getoonde toestellen. Leerlingen **secundair onderwijs** leren via een gratis takenblad zelf weergegevens interpreteren.

Hortus M. Thiery - Berouw 55 - 9000 Gent - ☎ 09-225 05 42

• VAN SUFFRAGETTES TOT KIESGERECHTIGDEN: TOT 18/9

Campagnes (manifesten, krantenartikels), verkiezingsaffiches en de kleding van vier generaties vrouwen (van 1894 tot nu) tonen de **geschiedenis van het vrouwenkiesrecht**.

De toegang is gratis voor -6-jarigen en scholen uit de Brusselse agglomeratie. Oudere leerlingen (niet uit Brussel) betalen 50 fr. Een geleid bezoek duurt één uur en kost 850 fr. voor een groep van 25 personen (aanvragen: ☎ 02-513 89 40).

Museum voor het kostuum en de kant - Violetstraat 6 - 1000 Brussel - ☎ 02-512 77 09

VAKTIJDSCHRIFTEN

Zoekt u ook vaak naar onderwijstijdschriften om u verder te informeren over uw job? De *Bibliotheek Sociale Wetenschappen* van de KU Leuven beschikt over een hele collectie. Nieuw is dat u ze nu ook **per post** kunt raadplegen. Om de drie maanden krijgt u een pakket met **inhoudsopgaven** van de belangrijkste tijdschriften. Hierop kunt u aankruisen van welke artikels u graag een kopie zou ontvangen. U stuurt de lijst terug en krijgt dan per kerende post uw artikels toegestuurd. Deze service kost 1000 fr. per jaar + 5 fr. per te kopiëren pagina (om de zes maanden afgerekend). Op dit moment zijn de domeinen *massamedia*, *communicatiemedi*, *mediakunde* en *didactisch mediagebruik* al beschikbaar. Andere sociaal-wetenschappelijke en technologische domeinen volgen in een later stadium.

Bibliotheek Sociale Wetenschappen KUL - E. Van Evenstraat 2B - 3000 Leuven - ☎ 016-28 32 95

KEUR BEKENNEN

Het *Europees Paspoort tegen Racisme* raakt stilaan ingeburgerd. Op dit moment zijn er zo'n 50.000 exemplaren verspreid in Vlaanderen, de helft hiervan via de school. Nieuw is het lessenspakket *Ik beken kleur. Werken rond het Europees Paspoort tegen Racisme* voor leerlingen van 14 tot 18 jaar. De bedoeling is om in de les Nederlands, Frans, esthetica, godsdienst, zedenleer enz. ten minste één uur per jaar rond dit thema te werken. Het pakket schetst mogelijke reacties op het thema «racisme», diverse betekenissen van het begrip, de geschiedenis van de mensenrechten, de Belgische wetgeving inzake racisme enz. Ten slotte geeft het bundel ook praktische tips om met het paspoort te werken in uw klas. Elke secundaire school heeft automatisch een gratis exemplaar gekregen.

Departement Onderwijs - Centrum voor Informatie en Documentatie - Veronique Adriaens - Koningsstraat 71 - 1000 Brussel - ☎ 02-219 95 27

• ALS DE STRIJD VERADEMT: 6/8 TOT 18/9

Een honderdtal schilderijen, tekeningen en schetsen tonen het kunst- en geestesleven van de frontsoldaten (1914-1918). Kijkkasten geven een overzicht van alle culturele initiatieven die aan het IJzerfront werden opgezet. De toegang is gratis.

Stedelijke Feestzaal Vismijn - Marktplaats 7 - 8620 Nieuwpoort - ☎ 058-23 55 94 of *Luc Fillaert* - ☎ 058-23 66 64

• DIER EN PLANT AAN DE WAND: 17/7 TOT 24/7

De *School van Toen* toont **wandplaten** van dieren en planten. De permanente tentoonstelling over het schoolleven vroeger is die week ook open. De toegang is gratis. *De School van Toen - Historisch Archief en Documentatiecentrum - Klein Raamhof 8 (na bij Poel) - 9000 Gent* - ☎ 09-225 29 03

• HANS MEMLING: 12/8 TOT 15/11

Hans Memling stierf in 1494 in Brugge. Een huldententoonstelling toont eenmalig retabels, portretten, devotieschilderijen enz. Werken van tijdgenoten, gebruiks-

voorwerpen, edelsmeedwerk, meubilair enz. illustreren leven, werk en tijd van *Memling*.

Schoolgroepen betalen 150 fr. per leerling. Rondleidingen kosten 1200 fr. (20 leerlingen, anderhalf uur).

Voor de tweede en derde graad secundair onderwijs is er een **educatieve lesmap**. De map (250 fr.) sluit aan bij heel wat vakken én is bruikbaar als gids voor de tentoonstelling.

Speciaal voor leerkrachten zijn er **gratis educatieve promotiedagen** op 29/8 en 7/9, telkens om 14 u. of om 15 u. U kunt inschrijven met bijgaand strookje tot 30 juni.

Opsturen naar:

Groeningemuseum - Dijver 12 - 8000 Brugge - ☎ 050-34 79 59

GRATIS NAAR MEMLING

- ik kom naar de promotiedag op 29/8 om 14 u./om 15 u. (*) met één / twee personen (*)
- ik kom naar de promotiedag op 7/9 om 14 u./om 15 u. (*) met één / twee personen (*)
- ik bestel lesmappen en stort x 250 fr. op rekeningnr. 091-00117006-53

(*) *Gelieve uw keuze te omcirkelen.*

Naam:

Adres:

Tel.:

DRAAI DAN...

• 078 -15 15 15

a Hoe vrij ik veilig? Waar kan ik terecht voor een HIV-test? Wat zijn de symptomen van aids? De vrijwilligers van de *aids-telefoon* krijgen deze vragen elke dag. De aids-telefoon zoekt momenteel nieuwe vrijwilligers-telefonisten met voldoende vrije tijd om maandelijks minstens twee telefoonbeurten te doen en één bijscholingsavond te volgen. De kandidaten wonen liefst in de brede regio Antwerpen. Ze moeten wel de intentie hebben zich voor langere tijd (enkele jaren) te engageren. Solliciteren vóór 1 september!

In september start een nieuwe opleiding: een medische cursus, een psycho-sociale training en een telefoon-stage.

vzw *Stichting Aids Gezondheidszorg (Stag)* - Postbus 169 - 2060 Antwerpen 6 - ☎ 03-236 69 69 - fax 03-236 55 55

• 078 -15 40 60

S Tot 20 juli kunnen studenten met **moelijkheden tijdens de blok- en examenperiode** bellen naar het groene nummer 078 -15 40 60. Voor de **telefonische hulplijn Teleblok** betaalt de oproeper het gewone zone-tarief, van waar hij ook belt én het gesprek komt níet afzonderlijk op de telefoonrekening. In 1993 kregen de 100 vrijwilligers een kleine 1000 oproepen, gemiddeld 15 minuten per gesprek. Twee derde van de oproepers zijn meisjes. De leeftijd ligt tussen de 12 en 25 jaar, maar vorig jaar bleken extra veel scholieren tussen 12 en 15 jaar te hebben gebeld. Ook mensen uit de omgeving van de studerende (ouders, vrienden) grijpen soms naar de telefoon.

De problemen zijn divers: studiemoeilijkheden (studiemethode en -planning, desinteresse), psychologische klachten (stress, faalangst), fysieke klachten (ziektegevoel, behoefte aan geneesmiddelen). Vaak wordt geklaagd over eenzaamheid of relatieproblemen (vriend, vriendin, ouders).

ROEFEL

a 83.000 kinderen, 6319 volwassen begeleiders, 163 gemeenten, 7800 activiteiten: dit is de cijferbalans van Roefel 93 in Vlaanderen. Op 25 juni stelt zich de uitdaging om deze cijfers te verbeteren op de vierde Roefeldag. Op die **Dag van het Kind** kunnen kinderen tussen 6 en 13 jaar een kijkje nemen achter de schermen van de grote-mensenwereld. Het is een grote uitprobeerddag waarop de kinderen kunnen bezoeken, kijken, doen, tasten en proeven. U kunt hieraan meewerken in uw gemeente: wordt Roefelbegeleider, organiseer iets in uw school enz.

Voor meer informatie is er bij elk provinciebestuur een **Roefelsecretariaat**: Antwerpen (*Eddy Rabaut*, ☎ 03-240 55 15), Brabant (*Paul De Rons*, ☎ 02-219 24 80), Limburg (*Inge Claes*, ☎ 011-23 75 85), Oost-Vlaanderen (*Julien Claus*, ☎ 09-223 38 11) en West-Vlaanderen (*Katrien Devliegher*, ☎ 050-40 33 29).

Koning Boudewijnstichting - Secretariaat Roefel - Brederodestraat 21 - 1000 Brussel - ☎ 02-511 18 40

IEDER SPEELT ZIJN ROL

S In Leuven groeit een boom: *The Wise Tree* is een groep fanaten die spellen ontwerpen en het **fantasie-rollenspel** willen promoten. De spellen zijn ook bruikbaar in uw klas. Uw leerlingen moeten immers hun fantasie leren gebruiken, hun creativiteit en logisch inzicht gebruiken en

samen werken op zoek naar de oplossing. Elke leerling speelt een rol: alles wat hij vervolgens zegt of doet beïnvloedt het verhaal en de afloop. De mogelijkheden zijn legio: u kunt het spel kopen en u inwerken tot spelleider. Via *Stichting Kamiel Bizaar (Keizerslaan 21 bus 9 - 1000 Brussel)* kunt u ook een begeleid rollenspel organiseren voor uw klas: zo'n spel duurt 3 à 4 uren en kost 2500 fr. (+ 10 fr./km reiskosten). U kunt ten slotte bij *The Wise Tree* een gratis kennismakingsboekje bestellen, mini-spel inbegrepen (één postzegel van 16 fr. voor verzendingskosten). *The Wise Tree - Johan Wuyckens - Postbus 255 - 3000 Leuven 1 - ☎ 016-23 33 99 ('s avonds) of Stichting Kamiel Bizaar - ☎ 02-511 36 93 (kantoor-uren)*

MILIEU DE BOOT IN

a Een binnenschip is omgevormd tot een **varen-de klas**. U krijgt eerst aangepaste werkbladen om uw leerlingen in de klas voor te bereiden. Tijdens de tocht zelf krijgen de leerlingen op het dek uitleg over de vervuilde rivier en over leven en landschap aan de waterkant. In het labo analyseren de leerlingen waterstalen en gaan dieper in op watervervuiling en -zuivering. Een tentoonstelling, een video en aquaria maken het geheel compleet.

De Milieuboot vzw vaart in opdracht van en met steun van de *Vlaamse minister van Leefmilieu* en van de *Administratie Milieu, Natuur en Landinrichting (AMINAL)*. U vindt de boot ook in de nieuwe *Dynamo2-catalogus (project 179)*.

In de herfst vaart de boot in de Denderstreek. In de lente van volgend jaar is de zeeschelde (streek van Dendermonde) aan de beurt. Meevaren kost 50 fr. (tot 18 jaar) of 150 fr. (vanaf 18 jaar) per leerling, met een maximum van 60 leerlingen per boottocht van drie uren.

De Milieuboot vzw - Korte Nieuwstraat 12 - 9300 Aalst - ☎ 053-77 92 89

WEDSTRIJDEN

• KING KONG AWARD

a De *17de King Kong Award* wordt uitgereikt aan een **verhaal in het fantastische genre** (sf, fantasy, horror). U mag maximum 2 verhalen insturen van elk maximum 12.500 woorden. Uw verhalen zijn oorspronkelijk Nederlandstalig, nog niet eerder gepubliceerd én nog niet eerder ingestuurd voor deze wedstrijd. U schrijft elk verhaal onder een pseudoniem en steekt er een gesloten enveloppe bij (uw naam en adres erin, uw pseudoniem erop). Deelnemen kost ± 180 fr. (f 10). De hoofdprijs bedraagt ± 18.000 fr. (f 1000). Inzenden vóór 1 augustus.

Jaap Boekestein - Meloenlaan 12 - 2691 JS 's - Gravenzande - Nederland

• JEUGDPOËZIEWEDSTRIJD

a Beringen schrijft een jeugdpoëziewedstrijd uit in **drie leeftijdscategorieën**: tot 11 jaar, van 12 tot 15 jaar en van 16 tot 21 jaar. Het thema is vrij en de deelnemers mogen onbeperkt gedichten insturen (maximum lengte: 35 regels). De gedichten moeten in vijfvoud ingezonden worden met een schuilnaam onder elk gedicht (naam, adres en geboortedatum in een gesloten omslag met uw schuilnaam erop). Twee postzegels van 16 fr. bijvoegen en inzenden vóór 15 augustus.

Wedstrijd Stad Beringen - Zuid & Noord vzw - Edith Oeyen - Hanebergstraat 75 - 3581 Beverlo-Beringen - ☎ 011-34 49 91

VERHAAL VAN EEN TAAL

a Het verhaal van een taal is een vierdelige BRTN-serie over de **geschiedenis van de Nederlandse taal**. Ook de rol van het Nederlands in de wereld, de dialecten, de taalnormen enz. komen daarbij aan bod. De reeks wordt (her)uitgezonden op woensdagen 1, 8, 15 en 22 juni, telkens om 23 u. op TV1. U kunt de reeks ook kopen op video: u betaalt dan 2000 fr. voor 4 cassettes, verzendingskosten inbegrepen. *BRTN - Herman Meyssen, hoofd-producer Cultuur - A. Reyerslaan 52 - Kamer 7 L 64 - 1043 Brussel - ☎ 02-741 31 11*

ALGEMEEN

• FICTIE INHOUDELIJK ONTSLOTEN

De *Centrale Openbare Bibliotheek van Gent* ontsluit ruim 6500 fiction-werken in een **thematicatalogus**. Dat leidde tot deze niet-uitputtende lijst van 1500 themawoorden om heel wat zoekwerk in allerlei naslagwerken overbodig te maken.

ZEKER LEZEN.

Themalijs: verhalende literatuur inhoudelijk ontsloten - Jeanine De Schutter

& Johan Velter - COB-Gent - Graaf van Vlaanderenplein 40 - 9000 Gent - ☎ 09-225 33 30 - 203 blz. - 495 fr.

• TAAL

Vier nieuwe uitgaven in de reeks Prisma Taal: **Grammaticale tips** (goed Nederlands schrijven en spreken), **Snellezen** (efficiënt omgaan met geschreven tekst), **Helder en pakkend schrijven** (schrijven zonder problemen) en **Taalspelletjes** (taal als veelzijdig speelgoed).

Het Spectrum/Standaard Uitg. - ☎ 03-239 59 00 - 4 x 120 blz. - 4 x 150 fr.

• PERSONEELSMANAGEMENT

Aanbevolen lectuur voor directies én leerkrachten. Het boek schetst de context van **sociaal beleid, personeelswerk en medezeggenschap** en instrumenten om eraan te werken (personeelsbeoordeling, functiewaardering enz.).

Leerboek sociaal beleid - Teun van Aken & Kees Plaisier (red.) - Uitg. Lemma/Uitg. Van In - ☎ 03-480 55 11 - 405 blz. - 1176 fr.

BASISONDERWIJS

• VAKANTIEWERK

Spelen én de leerstof herhalen: vakantieblaadjes behoeden de kinderen in de «grote vakantie» voor het «grote vergeten». Er zijn zeven uitgaven (één per jaar van hoogste kleuterklas tot zesde klas) met reken- en taal oefeningen, spelletjes, puzzels enz.

Vakantieblaadjes - Mandelwijver 2 - 8720 Wakken - ☎ 056-60 09 64 - 80 blz. per deel - 250 fr. per deel

• MEESTER KAAIMAN

Deze brochure brengt een **informatieve strip** over de overgang van de zesde klas naar het secundair onderwijs. De ouders krijgen daarnaast informatie over de **structuur** van het secundair

a

onderwijs en het belang van een goede studiekeuze. *David en Co bij Meester Kaaiman - KWB-KAV-Onderwijsdienst - Lakensestraat 76 - 1000 Brussel* - ☎ 02-210 88 24 - 50 fr. (verzendingskosten inbegrepen)

• SPELIDEEËN

Deze map geeft ideeën om te werken rond emoties met kinderen tot 6 jaar. U leest over taal- en sociaal-emotionele ontwikkeling. De spelideeën zelf zijn verdeeld in negen thema's: boos zijn, ruzie over speelgoed, een baby erbij, dieren, knuffel kwijt enz.

Boos, Bang, Blij - Wilma Strik & Marga Borg-horst - Samson H.D. Tjeenk Willink/Kluwer Editorial - ☎ 02-719 16 15 - 148 blz. - 1670 fr., leerkrachten krijgen een beoordelingsexemplaar (50 % korting)

SECUNDAIR EN HOGER ONDERWIJS S

• PUBERTEIT

Leefsleutels voor jongeren traint 12- tot 14-jarigen om gezonde keuzes te maken en risico's in te schatten (drugs, alcohol, geneesmiddelen enz.). Nu is er ook een **map voor ouders**, om samen sociale vaardigheden (zelfvertrouwen, tegen groepsdruk ingaan enz.) te oefenen.

De verwonderjaren - Lions-Quest Europe - Hundedgemsesteenweg 1 - 9820 Merelbeke - ☎ 09-230 38 69 - 210 fr. - rekeningnummer 290-0031356-46

• DE COMPLETE ALICE

Het avontuur van Alice heeft al generaties kinderen én volwassenen boeoid. Deze nieuwe vertaling grijpt terug naar de oorspronkelijke tekst van *Lewis Carroll*, met o.a. een pas in 1977 herontdekte passage. De originele illustraties van *John Tenniel* zijn er ook weer bij.

De Avonturen van Alice in Wonderland/De spiegel door - *Lewis Carroll* - Uitg. Van Goor/Standaard Uitg. - ☎ 03-239 59 00 - 352 blz. - 995 fr.

• JOBSTUDENTEN

Deze gratis brochure geeft kandidaat-jobstudenten de nodige **instrumenten** in handen om aan de slag te gaan. Belastingen, loon, ongevallen enz. passeren de revue. Nuttige adressen en brochures openen deuren voor meer vragen én antwoorden.

De jobgids - Willy Sarlée - ZAP/MJA - St. Jansstraat 32 - 1000 Brussel - ☎ 02-515 02 52

b

CULTUUR OP SCHOOL

• SNEEUWWITJE

Een originele schoolvoorstelling voor kinderen tussen 5 en 8 jaar is zonder twijfel Sneeuwwitje. Alle figuren, voorwerpen en decorlementen worden gevormd door oude muziekinstrumenten. Ze krijgen allemaal een sprekend karakter dankzij vormgever en **poppenspeler Karel Van Ransbeeck**. Die geeft voor of na de voorstelling ook educatieve workshops. Er is geen podium nodig. De kinderen zitten rond de speler. De voorstelling duurt 50 minuten voor maximum 80 kinderen.

Poppentheater De Spiegel - Kleine Nieuwedijkstraat 4 - 2800 Mechelen - ☎ 015-20 51 02

• STRIPS

U kunt uw eigen stripfestival organiseren op uw school met de mini-tentoonstellingen van Strip Koksijde. Er zijn tentoonstellingen rond Kiekeboe, Tiny, Bakelandt, Pol de Pinguin, Strips in Vlaanderen of De fiets in de strip. Er is ook allerlei **animatie**: radspel, schminken, mix van tekenfilms, kindershows enz. Meer informatie en prijzen vindt u in de gratis folders. Van 16/7 tot 7/8 is er bovendien het 9de **Stripfestival** in Koksijde.

Strip Koksijde - Capucijnenlaan 34 - 8670 Koksijde - ☎ 058-51 88 10

• MOBIELE TENTOONSTELLING

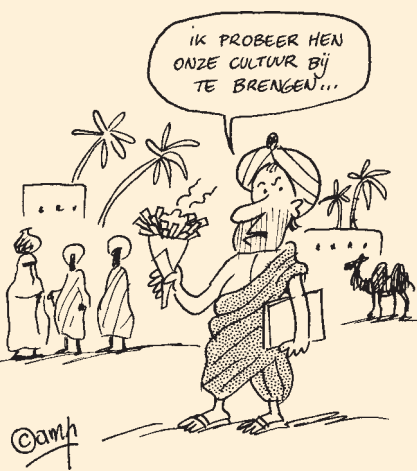
Het thema van *Je ziet niet wat je ziet* is kijken naar en spreken over moderne kunst: van documentaire fotografie over kunstfotografie naar plastisch werk, met een installatie als afronding. Er zijn rondleidingen, de leerlingen worden actief betrokken en het boek geeft u heel wat informatie om (vakoverschrijvend) in de klas te gebruiken. U kunt ook workshops (zeefdrukken) en lezingen (portretfotografie) aanvragen. Dit project zit ook in de DynaMo2-catalogus (nr. 76).

vzw De Kunstbank - Lydia Andries - Vaartstraat 30 - 3000 Leuven - ☎ 016-23 31 23

• TANGOTANGO

Mentaal gehandicapte acteurs van *Theater Stap* brengen *Tango*, een **audio-visueel spektakel** vol humor en poëzie. *Frans Buyens* maakt er een film over: *Tangotango* heeft geen dialogen; de geluidsband bestaat vooral uit originele muziek-composities. De film maakt duidelijk dat «anders» zijn eigenlijk niet bestaat. U kunt voor uw school speciale voorstellingen organiseren. Dit project is nr. 102 uit de DynaMo2-catalogus.

Jekino - Koninklijke St. Mariastraat 2 - 1030 Brussel - ☎ 02-219 48 96

OVER DE GRENZEN **a**

Een primeur! Voor het eerst in deze rubriek een korte bijscholing van bij ons. En hoe staat het met uw Spaans? In september is er namelijk ook een korte bijscholing in Córdoba. Reis en verblijf zijn in principe gratis. Uw aanvraag moet ondertekend zijn door uw instellingshoofd en uw inrichtende macht. ¡Qué viva España!

VLAANDEREN

• **Mensenrechten en kinderrechten in klas en school:** 25 tot 29/10 in Gent.

25 buitenlandse en 12 Vlaamse leerkrachten secundair onderwijs praten over lesgeven over mensen- en kinderrechten én over het zelf toepassen van wat ze doceren. Daarnaast zien ze kinderen en jongeren aan het werk (bv. Speeltheater). Zaterdag 29/10 is een open sessie waarop iedereen welkom is voor informatie over het centrale thema en de conclusies van de deelnemers aan de bijscholing. De voertalen zijn Frans en Engels.

SPANJE

• VIII simposio sobre la enseñanza de la geología/8th symposium on geology teaching: 12 tot 17/9 (kandidatuur indienen ten laatste op 17/6).

Inlichtingen en inschrijvingsformulieren: Departement Onderwijs - Secretariaat-generaal - Dienst Internationale Betrekkingen - Leen Mortier - RAC Arcadengebouw - 3de verdieping - kantoor 3087 - 1010 Brussel - ☎ 02-210 51 10

VERENIGDE NATIES **S**

Alle 16-18-jarigen kunnen volgend jaar de 50ste verjaardag van de Verenigde Naties (VN) meevieren. Speciaal voor hen is immers een enorme educatieve campagne op het getouw gezet onder de titel **Samen één wereld. België in de Verenigde Naties. Samen één wereld** is een brochure (16 blz.) voor de leerlingen die de geschiedenis en evolutie van de VN schetst in algemene termen. Speciaal voor de scholen zijn er ook nog 20 **pedagogische fiches**, een **videofilm** (18 min., vier talen op één cassette) en een reizende **tentoonstelling** (16 panelen waaraan de school één of meerdere eigen panelen kan toevoegen). Als uw leerlingen al deze informatie verwerkt hebben kunt u ook een **Blauwhelm, VN-specialist of diplomaat** in uw klas uitnodigen die over zijn eigen ervaringen komt vertellen.

Uw leerlingen kunnen volgend schooljaar ook deelnemen aan een **grote wedstrijd**. De opdracht is om in groepjes van maximum 5 leerlingen een VN-boodschap aan de Belgische bevolking te schrijven, illustreren of visualiseren in versvorm, proza, tekenverhaal of illustratie (twee-dimensioneel). De leerlingen kunnen deze boodschap bijvoorbeeld uitwerken als een nieuw paneel bij de reizende tentoonstelling. Alle werkstukken moeten vóór 1 mei 1995 (volgend jaar!) ingeleverd worden. Eén Nederlandstalige groep en één Franstalige groep mag in september 1995 naar New York voor de jaarlijkse Algemene Vergadering van de VN. Alle materiaal is **gratis te verkrijgen** bij de provinciale INFOSERMI-afdelingen van het Ministerie van Landsverdediging in Antwerpen (☎ 03-231 24 20), Brugge (☎ 050-33 58 62), Brussel (☎ 02-513 31 22), Gent (☎ 09-222 62 61) en Hasselt (☎ 011-27 47 35).

Er is ook educatief materiaal beschikbaar over

de Europese verkiezingen (12 juni). De brochure *Eurotrends* voor de leerlingen en bijhorende pedagogische fiches kunt u **gratis aanvragen** bij de Eurofoon (☎ 078-15 19 92).

Ministerie van Buitenlandse Zaken - Bestuursdirectie Voorlichting en Documentatie - Henk Mahieu, informatieambtenaar - Quatre Brasstraat 2 - 1000 Brussel - ☎ 02-516 81 11

NIEUW OP SCHOOL

• INTERCULTURELE BASISAGENDA **b**

De *Basisagenda 94/95 voor leerlingen* (120 fr. per exemplaar) heeft het o.a. over meer dan 60 feest- en gedenkdagen uit vele culturen, over afspraken en huiswerk plannen en over gezond ontbijten. De *Basisagenda 94/95 voor de leerkracht* (310 fr. per exemplaar) geeft achtergrondinformatie en lesideeën rond de feest- en gedenkdagen, praktische lessuggesties voor huiswerkplanning, korte artikels over schoolbeleid, een jaarplanner enz.

Bakermat Uitgevers - Postbus 209 - 2800 Mechelen 2 - ☎ 015-29 01 21

• CURSUSPAPIER HERUITGEVONDEN **a**

Luc Vandebroek heeft met 4 *Stripes* het cursuspapier opnieuw uitgevonden. Vier gerasterde verticale stroken nodigen uit tot gestructureerd noteren. Bij het instuderen is de structuur dus meteen duidelijk. 4 *Stripes* is gerealiseerd in wit milieuvriendelijk kringlooppapier.

Luc Vandebroek - Hazerik 21 - 3582 Koersel - ☎ 011-42 59 63

• LERAARSAGENDA **S**

Er is een nieuwe agenda, speciaal voor leerkrachten, met herschikbare tabbladen en een **functionele indeling** per klas en per lessenrooster. De agenda is vooral bedoeld voor leraars secundair en hoger onderwijs. U kunt de agenda nu bestellen tegen het speciale promotietarief van 495 fr. per exemplaar (speciale korting vanaf 10 exemplaren).

KIMA - Postbus 235 - 3500 Hasselt

NATUUR IN DE STAD **b**

In de Hasseltse binnenstad kunt u een stukje natuur ontdekken. Het *Provinciaal Natuurcentrum* is er immers gelegen in het Begijnhof, in het centrum van de stad. Voor leerlingen van de derde graad is er een **natuurzoektocht**. De leerlingen ontmoeten er de natuur dicht bij huis én leren meer over heden en verleden van het Begijnhof zelf. De bedoeling is dat uw leerlingen in kleine groepjes allerlei opdrachten uitvoeren. Daarbij kunnen ze gebruik maken van eenvoudige materialen uit een natuurexploratiekoffer. Dat zijn bijvoorbeeld loepjes, hoogtemeters, verrekijkers, compassen en zoekkaarten voor planten en vogels. In het documentatiecentrum vinden ze bovendien luchtfoto's, oude kaarten en boeken. De juiste antwoorden zijn beschikbaar en de beste leerlingen krijgen een prijs.

De zoektocht duurt anderhalf uur. U kunt hem nog doen tot 31 oktober. De opdrachtenbundels kunt u kopen in het documentatiecentrum tegen 25 fr. per exemplaar (en u kunt ze natuurlijk ook kopiëren). De materialenkoffer kunt u daar ook uitlenen tegen 200 fr. Vraag eerst de gratis informatiefolder.

Provinciaal Natuurcentrum - Begijnhof - Zuivelmarkt 33 - 3500 Hasselt - ☎ 011-21 02 66

LERAARS WISSELEN **a**

De ministers van onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap en de Franstalige Gemeenschap gaan leerkrachten uitwisselen. In de eerste plaats denken ze daarbij aan **taalleerkrachten Frans en Nederlands**. Ze onderhandelen ook met de Koning Boudewijnstichting om de **mobiliteit van leerlingen** tussen beide Gemeenschappen te bevorderen.

Scholen die interesse hebben voor uitwisseling van taalleerkrachten of uitwisseling van leerlingen nemen snel (liefst schriftelijk) contact op met de verantwoordelijke. In de loop van de maand september krijgen deze scholen verdere informatie over het concrete verloop van de uitwisselingen.

Departement Onderwijs - Jan Ceulemans - Koningsstraat 138 - kamer 517 - 1000 Brussel - ☎ 02-211 45 85

CURSUSSEN EN STUDIEDAGEN

ALGEMEEN

• **Effectief leidinggeven:** 26-28/9, 6-8/12, 21-23/2 en 18-20/4 in Borgloon-Hoepertingen.

Stichting-Lodewijk de Raet - Liedtsstraat 27-29 - 1210 Brussel - ☎ 02-242 01 11

ZEKER DOEN.

• **Dag van de jonge leerkracht:** 26/10.

Studienamiddag over jonge leerkrachten versus oudere collega's, regenten versus licentiaten, prille positieve ervaringen, onmogelijke dromen enz.

Vereniging Vlaamse Leerkrachten - Zwijgerstraat 37 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-238 90 20

SECUNDAIR EN HOGER ONDERWIJS

• **Chemistry for life:** 24/9.

Academische zitting voor leerkrachten chemie n.a.v. de 75ste verjaardag van de Internationale Unie voor Zuivere en Toegepaste Chemie (IUPAC).

Koninklijke Academie van België - Nationaal Comité voor Scheikunde - Paleis der Academiën - Hertogsstraat 1 - 1000 Brussel - ☎ 02-511 26 23

• **Studereis naar Peak District:** 16 tot 24/8.

Een groep leraren Engels trekt naar het Peak District: Buxton, de Cotswolds, Stratford-upon-Avon en Oxford.

Vereniging Vlaamse Leerkrachten Engels - JF Kennedylaan 8 -

2630 Aartselaar - ☎ 03-887 64 54

• **Sommerfest:** 22/6.

Zomerfeest in het Goethe-Institut met voorstelling van leerboeken en ander studiemateriaal (video, computer enz.).

Fortbildungskurs für Deutschlehrer in der Erwachsenenbildung: Methodik-Didaktik Deutsch als Fremdsprache: vanaf 10/10.

Goethe-Institut - Belliardstraat 58 - 1040 Brussel - ☎ 02-230 39 70

• **Leraars naar Chili**

Youth For Understanding gaat van ± 25/7 tot 15/8 met een

groep **leerkrachten secundair onderwijs** naar Chili. Later komen Chileense leerkrachten naar Vlaanderen. U hebt een basiskennis Engels en/of Spaans? Meereizen kost ± 85.000 fr., alles inbegrepen.

YFU Vlaanderen vzw - Koning Albertlaan 32 - 3000 Leuven - ☎ 016-29 06 14

CONGRESSEN EN SYMPOSIA

ALGEMEEN

• **Violence in the family:** 13 tot 15/10 in Amsterdam. Congres over geweld in de familie en kindermishandeling. Kandidaat-sprekers kunnen zich nog tot 1/8 melden.

Congressecretariaat - Bureau PAOG-Amsterdam - Tafelbergweg 25 - 1105 BC Amsterdam - Nederland - ☎ 00-31-20-566 48 01

TAALUITWISSELING

Alle jongeren van 8 tot 20 jaar kunnen via de Waalse *Ligue des Familles* hun kennis van het Frans bijschaven. De formule van de **Club Taaluitwisseling** is eenvoudig. De jongere verblijft één of twee weken in een Franstalig gezin met een jongere van zijn leeftijd. Daarna vertoef zijn Franstalige leeftijdsgenoot een gelijke periode in het Vlaamse gezin om er Nederlands te leren. De inschrijvingsom bedraagt 750 fr. (administratie- en opzoekkosten). In ruil hiervoor zoekt de Club Taaluitwisseling een Franstalige en Nederlandstalige kandidaat bij elkaar die aan elkaars wensen en verwachtingen voldoen. De uitwisselingen kunnen gebeuren tijdens elke vakantieperiode. Beide families krijgen de gelegenheid om elkaar voor de uitwisseling te contacteren.

Ligue des Familles - Club Taaluitwisseling - Mevr. Bertrand-Tahon - Rue de Soignies 35 - 1400 Nijvel - ☎ 067-21 33 57

VRIENDEN ZONDER GRENZEN

Aan *Meteor I* namen vorig schooljaar 533 scholen, 833 leerkrachten en 20.825 leerlingen deel. Maar dat aantal zal nog verhogen, want nu is er ook *Meteor II*. *Meteor II* is een **uitlenkoffer** met drie sets brochures, drie sets dia's + audiocassettes met achtergrondinformatie en een video (3 x 10 minuten). De koffer vertelt over *Melakou* uit Ethiopië, *Betty* uit Liberia en *Vladimir* van de Filippijnen, drie nieuwe «vrienden zonder grenzen» van initiatiefnemer *Artsen zonder Grenzen*. Vijfde- en zesdeklassers kun-

nen zo op een originele manier kennismaken met leeftijdsgenoten elders ter wereld. Voor de leerkracht zijn er pedagogische steekkaarten met tips voor klassikaal gebruik en aanvullende informatie.

U kunt de koffer gratis ontlend, een maand lang, mits een waarborg van 300 fr.

Artsen zonder Grenzen - Jeugdproject - Deschampsheleerstraat 24 - 1080 Brussel - ☎ 02-414 03 00

KLASSE-MENT

Eén opgave, één winnaar. Die mag voor 2000 fr. boeken kopen met een bon geschonken door de Standaard Boekhandel. Een brief(kaart) met het antwoord, uw naam en adres en eventueel uw functie in het onderwijs naar **KLASSE** kan van u de winnaar van deze maand maken.

Winnaar opgave 8: Inge Braeckman uit Zele.

Oplossing opgave 9: Het paard springt naar het 12-letterwoord LEERMIDDELEN.

Opgave 10: Vervang de cijfers door de overeenkomstige nazaten van alfa en beta en u krijgt een 10-letterwoord dat dezer dagen kranten en scholen in beroering brengt.

5 9 1 4 4 2 0 5 1 8 1 3 5 1 4

We verwachten uw antwoord ten laatste op 26 augustus. De juiste oplossing én een nieuwe opgave krijgt u in september. Prettige puzzelvakantie!

Klasse-ment - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel

Standaard
Boekhandel

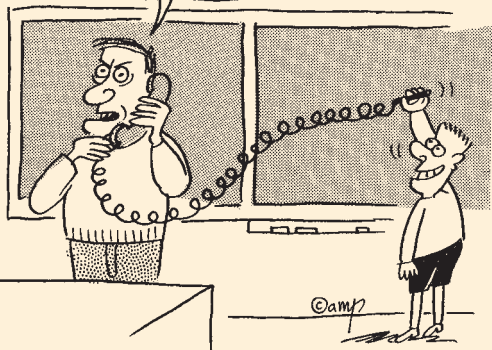

INFOLIJN

Voor al uw vragen
over onderwijs:
Koningsstraat 71
1000 Brussel
☎ **02-219 18 00**

MET INFOLIJN?

KINDERBIJSLAG

De Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers (RKW) stuurt sommige leerkrachten begin juni een formulier P12. Alle rechthebbenden die een voorrangrecht op kinderbijslag uitoefenen afwijkend van de normale reglementering (zie ook Infolijn KLASSE 44 van april 1994) krijgen deze P12: bijvoorbeeld de gescheiden levende moeder of vader, de moeder wiens echtgenoot een zelfstandige activiteit uitoefent, de moeder die opnieuw gehuwd is, de grootouders... De RKW vraagt om dit formulier onmiddellijk per kerende post terug te sturen. Als het formulier niet terugkomt zou dit kunnen leiden tot een onderbreking van de betalingen. Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers - Dienst Onderwijs - Trierstraat 70 - 1040 Brussel - ☎ 02-237 24 50

DE LAATSTE SCHOOLDAGEN

«Ik kan niet dulden dat scholen de derde en vierde week van juni nog nauwelijks onderwijs verstrekken. Bepaalde scholen interpreteren de regeling van de vakanties en vrije dagen en van de optimale aanwending van de schooltijd zeer ruim.» Tot dat besluit

komt de onderwijsminister die het daarom nodig acht om in sancties te voorzien.

Volgens het besluit van de Vlaamse Regering van 17 april 1991 (art. 3, § 4 en 5) kunnen de lessen voor alle leerlingen of voor een leerlingengroep in het secundair onderwijs maximum zes schooldagen geschorst worden om de instellingen in staat te stellen opdrachten verbonden aan het onthaal of de evaluatie van de leerlingen te realiseren. Ten hoogste één dag mag worden opgedeeld in twee halve dagen.

Om dezelfde redenen kunnen de lessen voor de leerlingen van het basisonderwijs de laatste schooldag vóór de zomervakantie één halve dag geschorst worden. De inspectie en de verificatie zullen overtredingen van de regeling vaststellen. Scholen van het gesubsidieerd onderwijs kunnen een gedeeltelijke terugvordering van de werkingsstoelagen van het voorgaande schooljaar als sanctie oplopen. Voor de

scholen van het gemeenschaps-onderwijs kan als sanctie een bedrag ingehouden worden op de werkingsmiddelen die aan de ARGO zijn toegekend.

Bron: omzendbrief OND//1/SVC/

len? Ik ben leerkracht en wordt dus betaald door het Departement Onderwijs.

Elk jaar opnieuw moet het Departement Onderwijs wedden terugvorderen die ten onrechte zijn uitbetaald. In 1993 waren er bijvoorbeeld 2512 terugvorderingen in het basis- en buitengewoon onderwijs, 5599 in het secundair onderwijs en 873 in het hoger onderwijs. Dat betekent niet dat de overheid zo dikwijls heeft geblunderd. In het basis- en buitengewoon onderwijs is 59 % en in het secundair onderwijs 66 % van deze terugvorderingen te wijten aan de scholen die wijzigingen te laat hebben doorgegeven naar Brussel.

Normaal moet u bij zo'n terugvordering enkel de nettowedde terugbetalen. Als de wedde is uitbetaald vóór 1 december van het vorige jaar eist de overheid de belastbare bruto-wedde terug, de effectief ingehouden bedrijfsvoorheffing dus inbegrepen. Dat komt omdat de belastingen die zijn ingehouden op de wedde van vorige jaren reeds zijn doorbetaald aan de Administratie der Directe Belastingen en niet meer geregeld kunnen worden. En «vorig jaar» begint voor de overheid op 1 december: voor betalingen na 1 december van het voorgaande

Het Departement Onderwijs probeert deze terugvorderingen tot een minimum te beperken. De werkstations betalen nu veel sneller en correcter uit dan het vroegere systeem. Anderzijds kunnen sommen die nog tijdens hetzelfde jaar worden teruggevorderd voortaan onmiddellijk intern verrekend worden. Ten slotte zal een groot deel van de uitvoerende taken in de toekomst geautomatiseerd worden, ook in de communicatie tussen school en departement. Door deze maatregelen zullen hopelijk veel problemen worden vermeden.

Omzendbrief Ministerie van Financiën Directie II/6 Ci. RH 244/294.315 (5 oktober 1981) en Vlaamse Raad, Handelingen Commissie voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid, Vergadering van 9 februari 1994

VLAAMSE VOORLICHTING

«België is een federale Staat, samengesteld uit de gemeenschappen en de gewesten.» Zo luidt artikel 1 van de nieuwe Belgische Grondwet. Die is vorig jaar grondig en definitief (?) gewijzigd. De nieuwe tekst is daarenboven helemaal hernummerd en herschikt. In de nieuwe brochure De gecoördineerde Grondwet vindt u de volledige tekst van de grondwet. Daarenboven krijgt u er de volledige «concordantieta-bellen» gratis bij. Zo kunt u gemakkelijk beide versies met elkaar vergelijken en nakijken waar de artikels uit de oude grondwet nu zijn beland. De bevoegdheden van alle Vlaamse ministers en de samenstelling van hun kabinetten vindt u in de brochure de Vlaamse regering. U vindt er ook alle adressen en telefoonnummers van de overheidsinstellingen die onder de bevoegdheid van de verschillende ministers ressorteren.

Beide brochures liggen onder-tussen op uw school ter inzage. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Dienst Pers, Voorlichting en Ontvangst - Boudevijnlaan 30 - 1210 Brussel - ☎ 02-507 55 77

Wanneer begint de grote vakantie precies?

SD (20-4-1994) en Besluit van de Vlaamse Regering van 17 april 1991 tot organisatie van het schooljaar in het basis- en secundair onderwijs, in het deeltijds onderwijs en in het onderwijs voor sociale promotie, erkend of gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap.

BEDRIJFSVOORHEFFING

Nu heb ik weer een terugvordering voor bedrijfsvoorheffing ontvangen. Hoe zit dit systeem eigenlijk in mekaar? Moet ik dit echt beta-

jaar kunnen de belastingen nog wel worden geregeld en dan eist de overheid enkel nettobedragen terug.

UW REACTIE

Schrijf ons wat u goed of slecht vindt in KLASSE, in uw beroep, in het onderwijs of kortom in de kosmos in het algemeen (of in het bijzonder). Uit de reacties pikte de onschuldige hand deze maand die van Paul Van Hullebus uit Damme. Hij krijgt enkele nieuwe educatieve boeken van Uitgeverij Garant.

Het kneepje van de leraar. De vragen die de leraar in de klas stelt zouden in 75 % van de gevallen tot correcte antwoorden moeten leiden. Dat stellen de Amerikaanse onderzoekers Brophy en Good (*Handbook of research on teaching*). Het is op elk niveau belangrijk veel vragen te stellen, de leerlingen te laten oefenen en hen regelmatig de hoofdpunten in hun eigen woorden te laten samenvatten. Maar de reactie van de leraar op een antwoord kan ook veel kapot maken. Als het gedeeltelijk correct is, bevestigt hij best het goede deel en sluit er bij aan met *leerstofspecifieke feedback*. Fouten van leerlingen moeten zo snel mogelijk worden opgemerkt en verbeterd.

Eén kneepje onderscheidt de efficiënte van de niet-efficiënte leerkracht. Hij stelt **éerst de vraag**, wacht dan even en duidt nadien pas de leerling aan die moet antwoorden. Op die manier wordt elke leerling verplicht om na te denken en krijgt hij daar ook de tijd voor. Als de leerling wordt aangeduid voor de vraag wordt gesteld of als er onvoldoende tijd wordt gelaten om na te denken, missen de vragen hun stimulerend effect in de klas.

De hel? De collega's! Steeds meer leraars haken af, niet wegens de leerlingen maar omdat de relatie met de collega's ernstig is verstoord. Leo Prick (*Interview, Amsterdam*) begeleidt zulke leerkrachten zodat ze na verloop van tijd weer aan de slag kunnen. Volgens hem is het niet verwonderlijk dat juist nu zoveel leraars op gevorderde leeftijd voor het eerst problemen krijgen met collega's. Ze hebben meestal jaren lang als een éénling kunnen optreden tot het moment waarop de school als organisatie meer eisen ging stellen. Daardoor moeten leerkrachten meer samenwerken en hun aanpak op elkaar afstemmen. Meestal gaan die veranderingen samen met schaalvergroting, nieuwe programma's, nieuwe directies en coördinatoren enz. Redenen genoeg voor conflicten. Voor een succesrijke begeleiding moeten deze leerkrachten wel willen inzien dat een deel van de oorzaak ook bij henzelf ligt en ze moeten de werksituatie zelf willen verbeteren. Dankzij een training in **conflicthantering**, time management, actief participeren enz. kunnen deze leerkrachten weer aan de slag. Ze hebben dan meer inzicht in hun eigen aanpak en koesteren andere verwachtingen tegenover collega's, directie en leerkrachten. Uiteindelijk

heeft dat invloed op hun hele levenswijze die rustiger is geworden.

Vechten voor computers. Nu de computerschroom door de meeste leerkrachten is overwonnen, is het vaak dringen voor het (enige) computerlokaal op school. Dat blijkt uit onderzoek aan de *Universiteit Twente*. Het gevecht om het computerlokaal dreigt ertoe te leiden dat veel leerkrachten er dan maar mee ophouden de computer in hun onderwijs te integreren. Lesroosters komen vaak niet overeen met de vrije uren van het lokaal enz. Nochtans zijn er ook scholen waar het beter loopt. Daar heeft men een centrale **computercoördinator** aangesteld. Hij zorgt niet alleen voor goed lokaalbeheer en een efficiënte uurverdeling. Hij bestelt ook de software, coördineert de nascholing, wijdt nieuw geïnteresseerde leerkrachten in en begeleidt de leerkrachten die computers willen gebruiken. Op de scholen waar

dat gebeurt, gebruiken volgens het onderzoek 65 % van de leerkrachten computers in hun lessen.

De computerschool. Een Tilburgse scholengemeenschap wil over twee jaar elektronisch onderwijs invoeren. Ongeveer duizend leerlingen hoeven dan niet meer dagelijks naar school maar kunnen met een modem en telefoonlijn op hun eigen computer de lessen volgen. Via het beeldscherm kan de leraar hen overhoren en vragen beantwoorden. Op school zal eerst enkele uren per dag **teleles** worden gegeven. Uiteindelijk zal veertig procent van het lespakket via de computer worden onderwezen. Op dit ogenblik krijgen al vijftig leerlingen enkele uren les per computer. De school leent hen een PC met kleurenscherm en een printer. De proefwerken worden voorlopig nog wel op school

SIGNAAL

afgenomen maar de computerleerlingen scoren daarbij even hoog als degenen die alle lessen op de schoolbanken volgen. Toch zullen in de toekomst computers en klassikaal onderwijs elkaar aanvullen. Computers zijn bijvoorbeeld zeer geschikt voor kennisverwerving volgens je eigen tempo en voor individuele begeleiding. In het klas-sikale deel komt meer tijd vrij voor sociale vaardigheden.

Ik doe wat de anderen doen. Niet de leraar, niet de ouders maar de klasgenoten zijn de grootste bepalende factor bij de **studiekeuze** na het secundair onderwijs. Dat blijkt uit onderzoek in Nederland door de *Katholieke Universiteit Brabant*. Het netwerk van de klas zet de norm en speelt een sleutelrol bij de ver-

dere studiekeuze. Op de ene school kiezen ze bijvoorbeeld heel vaak voor opleidingen in de juridische sector, terwijl op de andere juist taal- en culturele opleidingen favoriet zijn. Deze verschillen tussen scholen worden bovendien steeds groter naarmate het moment van de definitieve keuze nadert. De leerlingen die in eerste instantie nog hadden gekozen voor een opleiding die afwijkt van de norm, besluiten vaak alsnog om zich te conformeren met de anderen. Het omgekeerde is zelden het geval. Bijna nooit wordt een *normale* opleiding verwisseld voor een in de rest van de klas ongebruikelijke opleiding.

De rol van de leerkracht in het keuzeprocess is niet heel groot. Volgens de scholieren wordt hun keuze in de eerste plaats beïnvloed door familie en vrienden.

Sex op school. De meeste Engelse jongeren verkiezen voorlichting door hun ouders en leerkrachten. Maar in de praktijk draait dat heel anders uit. Ze halen de meeste informatie bij vrienden (34 %). Ouders (15 %) scoren nog lager dan film en televisie (17 %). Eén derde van de 16-jarige jongens en één vijfde van de meisjes hebben nog nooit over sex gesproken met ouders, leerkrachten of dokters. Het rapport *Young People in 1993* zegt dat één vierde van de leerlingen **voorlichting door leerkrachten** verkiezen boven die door ouders, vrienden en de media.

Kinderen van binnenschippers gaan niet naar huis, ze gaan aan boord. Naar school gaan ze alleen tijdens het laden en lossen. Voor de kleinsten van de schipperskinderen ligt het inderdaad niet zo simpel om naar een kleuterschool te gaan.

Maar de *Schroef* in Antwerpen en de *Boei* in Gent leggen boeien uit. Deze twee

vzw's zorgen voor *ligplaatsklassen* aan de kade. De kleuters worden in de haven, dicht bij de ligplaats opgevangen. Leerplichtige kinderen gaan meestal op internaat. Andere kinderen van trekkende bevolkingsgroepen, kermisexploitanten, circusuitbaters, zigeuners en woonwageneigenaren, blijven vaak verstoken van regelmatig onderwijs, ondanks de leerplicht. Vlaanderen telt zowat 2000 trekkende kinderen. Het Departement Onderwijs onder-

REPORTAGE

steunt voor elk van die groepen experimenteerprojecten. Of hoe krijg je een *Roma-zigeuner* en een *Voyageur* naar school?

De speelkooi aan dek is zelden de geschikte plaats om jonge schipperskinderen de gepaste motoriek aan te leren. Springen, lopen, fietsen is er niet bij. En de havenbuurt is allesbehalve een veilige speelbuurt voor kleuters. Daarom nam de laatste jaren de vraag toe om ook aan die kinderen een vorm van kleuteronderwijs aan te bieden. Maar dat is een hele opdracht als het schip de ene dag in Frankrijk aan de kade ligt en de week daarop in Nederland. In Vlaanderen zorgen momenteel twee vzw's, de *Schroef* en de *Boei*, naar Nederlands model voor een *ligplaatsklas*. De schippers kunnen er van zodra ze aanmeren hun kleuters naar de klas brengen. Deze initiatieven kaderen in een Euro-

Klas

aan de kade

pees netwerk voor varende kleuters. Met het *Anker* in Luik is er al een intense samenwerking. Nederland verrichtte al jaren pionierswerk en heeft zeven ligplaatsklassen. Duitsland en Frankrijk varen stilaan in het kielzog.

Brugfiguur

In de twaalf bestaande ligplaatsklassen wordt het lesgebeuren op elkaar afgestemd. De leerkrachten organiseren zoveel mogelijk passende activiteiten om de integratie van de kinderen in de *gewone* maatschappij te vergroten. In elke klas komen dezelfde aspecten aan bod zoals de thema's uit de Nederlandse *Kleuter aan boord*-map en de tv-uitzending *Koekoere*. De leerkrachten leggen de nadruk op de taalontwikkeling. Telkens gaat het om een afgerond geheel daar ze niet weten of de kleuter de volgende dag aanwezig zal zijn. Dat ligt aan het aanbod op de schippersbeurs.

CHRIS WIJCKMANS, *De Schroef*: «Deze kinderen hebben een eigen woordenschat. Ze gaan niet naar de kelder maar naar het vooronder en ze gaan aan boord i.p.v. naar huis. Door het lawaai op het schip gebruiken ze vaak één-woord-zinnen. Daar er weinig leefruimte is hebben ze weinig bewegingskansen. Broers en zussen hebben minder invloed op het ontwikkelingsproces van de kleuter daar ze op internaat zitten. In ons onderwijs moeten we dus rekening houden met een specifieke beginsituatie.» LINDA JOOSEN, kleuterleidster van een ligplaatsklas: «Het *Dit ben ik*-mapje begeleidt de kleuter van de ene school naar de andere. Daarin zitten het internationaal paspoort, coderingskaarten, berichten aan de ouders en de leerkrachten, versjes en liedjes en een activiteitenkalender van de verschillende scholen. Met de coderingskaart weet elke leerkracht op welk niveau de kleuter staat en wat hij aan en nog niet aankan. Dit leerlingvolgsysteem van Nederlandse oorsprong is nog in volle ontwikkeling.

Maar toch is er al regelmatig contact tussen de leerkrachten van alle ligplaatsklassen. Dankzij deze initiatieven gaan de kleuters meer naar school, wat meteen tot betere resultaten leidt bij de overgang naar de lagere school en het internaat. De netwerkbegeleidster zorgt voor de coördinatie van de verschillende projecten. Zij is tegelijk een *brugfiguur* tussen school en gezin. Ze wil de kloof tussen de schipperswereld en de wal verkleinen.»

Grote tournee

Kermiskinderen beginnen al zeer vroeg mee te draaien in de kostwinning van hun ouders en verliezen snel hun motivatie om te leren. Vooral vanaf het vierde leerjaar lager onderwijs lijken de aandacht en de discipline in de klas sterk af te zwakken. In het secundair volgen de meesten deeltijds onderwijs, waarbij ze gebruik kunnen maken van een bijzondere regeling voor de *trekkende bevolkingsbevolking*. De cursussen worden aangeboden tijdens de winterperiode zodat de kinderen vrij zijn tijdens het kermisseizoen. Ondanks deze regeling is het absentisme groot.

Vorig jaar startte een begeleidingsproject voor kermiskleuters. Ze regelmatig en meer naar het kleuteronderwijs lokken, was de hoofddoelstelling. MARC VERLOT, opdrachthouder Departement Onderwijs: «Het kwam erop neer dat in een aantal gemeenten met een grote kermis, de zogeheten *grote tournee*, ter plaatse een school werd aangezocht die de kleuters voor de tijd van de kermis zou opnemen. Het project liep een jaar maar het werd stopgezet wegens gebrek aan belangstelling. Meestal werd slechts een derde tot maximaal de helft van de kleuters bereikt. Momenteel wordt in samenspraak met de kermiswereld gezocht naar een meer aangepaste formule die enerzijds tegemoet komt aan de vragen en anderzijds organiseerbaar is.»

PATRICK STUBBE, projectbegeleider: «Kermiskleuters

vormen evenwel niet per definitie een probleemgroep. Ongeveer 20 % volgt regelmatig onderwijs. Sterke punten, zoals een zeer hoge zelfredzaamheid, verliezen echter hun waarde als er een schoolse achterstand ontstaat door het niet genieten van kleuteronderwijs. Bij zeker de helft van deze zeer mobiele gezinnen is er interesse voor kleuteronderwijs, maar aangepast aan hun eigen situatie, zoals bijvoorbeeld via een *rijdende kleuterschool*.»

Roma en Manoesjen

Woonwagengedwongen zijn allemaal zigeuners, luidt het in de volksmond. Toch zijn er verschillende groepen en culturen.

NELE GOETHALS, onderzoekster RU Gent: «Vlaanderen telt twee zigeunergroepen: *Roma* en *Manoesjen*. Ze beschouwen zichzelf als verschillende etnische groepen maar zouden verre gemeenschappelijke wortels kunnen hebben in Indië. Tweemaal zo groot in aantal zijn echter de Vlaamse woonwagengedwongen of *Voyageurs* die een eigen subcultuur hebben ontwikkeld.

Manoesjen verbleven lange tijd in Germaanse landen. De eersten bereikten ons land in het begin van de 15de eeuw. Ze spreken een eigen taal, het *Manoesj*. Hun tweede taal is Nederlands, wat ze in de omgang met *Gadjé* of niet-zigeuners spreken.

Na de afschaffing van de slavernij in Roemenië kwam er een grote migratie op gang door heel Europa. Vanaf het eind van de 19de eeuw bereikten de Roma ons land. Hun taal is het *Romanes* en als omgangstaal met *Gadjé* gebruiken ze Frans. Nederlands is voor hen dus een derde taal.

Voyageurs hebben in oorsprong niets met de zigeunergroepen gemeen, behalve hun woonvorm. Zij zijn Vlamingen die vanaf de tweede helft van de 19de eeuw om uiteenlopende redenen, zoals armoede, een woonwagen betrokken. Na verloop van tijd ontwikkelden zij een authentieke subcultuur.

Roma en Manoesjen hebben een cultuur van mondelinge overdracht en zijn dus traditioneel analfabeet. Hun manier van denken, hun ethiek en hun opvoedingssysteem verschilt grondig van het onze. Alle waarden en vaardigheden worden het kind via directe participatie doorgegeven. Geleidelijk aan wordt het zo voorbereid op zijn latere beroepsleven. De school, met haar rigide structuren en haar buiten het dagelijkse leven geconstrueerde levensproces, is deze volkeren vanuit cultureel oogpunt dan ook vreemd. Bovendien is ze een instelling van *Gadjé*, voor wie ze een zo groot mogelijke afstand bewaren. De eeuwenlange vervolging en stigmatisering door de niet-zigeuners speelt daarin zeker een rol. Ook in de subcultuur van de *Voyageurs* is de communicatie in hoofdzaak mondeling.

Een aantal recente ontwikkelingen in de huidige samenleving doen de vraag naar een utilitaire beheersing van lectuur en schrift bij de woonwagengedwongen echter toenemen. Van deze groepen gaat 70 % van de leerplichtige kinderen met een zekere regelmaat naar school, maar 30 % gaat minder dan twee dagen of helemaal niet naar school.»

Diep water

In Mortsels en Holsbeek loopt een experimenteel project met Rom-kinderen, in As met kinderen van woonwagengedwongen. Naast deze drie scholen heeft de *Regenboog* in Sint-Jans-Molenbeek (Brussel) een

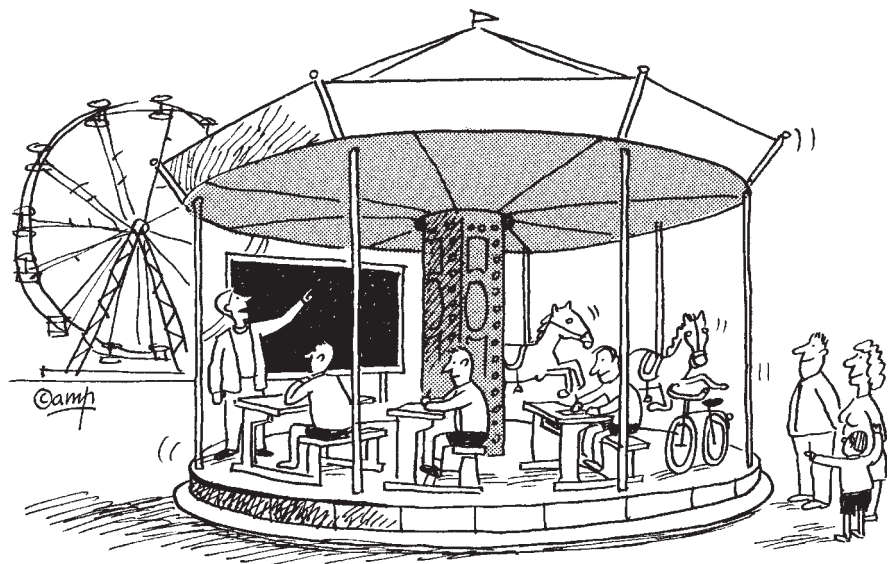
lange traditie van werken met zigeunerkinderen. Ze kan daarbij een beroep doen op de bijkomende middelen uit het onderwijsvoorrrangsbeleid.

HANS KEULEERS, projectleraar in Mortsels: «De kinderen zijn verdeeld over twee groepen. De jongste kinderen vormen de *toeleidingsklas* waar de nadruk vooral ligt op het verwerven van voorschoolse vaardigheden. In de *leerklas*, met de oudste kinderen, worden echte leermomenten voor taal en rekenen ingebouwd. Als een kind een niveau behaalt dat aansluit bij één van de reguliere klassen wordt het in die klas geïntegreerd voor dat bepaald onderdeel. Bijvoorbeeld aanvankelijk lezen in het eerste leerjaar. Naast deze leergeïntegreerde integratiemomenten streven we er zoveel mogelijk naar sociale integratiemomenten in te bouwen, zoals gezamenlijke zwemlessen, uitstapjes en speeltijden.»

PATRICK LAHOUSSE, projectleraar: «De ouders van de Rom-kinderen zijn bang voor ons onderwijs. Ze vragen zich bijvoorbeeld af wat de gevolgen zijn voor hun machtspositie binnen het gezin, hun rol, hun voorbeeldgedrag. Wij trachten een vertrouwensrelatie met de leerlingen uit te bouwen terwijl we ook open en luisterbereid zijn tegenover de ouders. Maar we ervaren dat er een gebrek is aan een gepaste didactiek, methodische aanpak en ondersteuning. Eén van de Rom-kinderen zegt bijvoorbeeld tijdens een ruzie met een Vlaams kind: ik weet je wonen en ik kom je huis afbranden. Deze situatie vraagt een juiste aanpak en interpretatie door de verschillende leerkrachten en leerlingen.

Angst leidt tot directe conflictsituaties in de school. De Roms plaatsen zich als *gesloten groep* tegenover de vreemde gewoonten, de vreemde kinderen en de vreemde systemen. Andere omgangsvormen en patronen van niet-zigeuners bemoeilijken persoonlijke contacten en banden. Ze willen stoer overkomen maar in de zwemles blijken ze voor de eerste keer diep water te zien en vluchten ze als bange hazen. Ze hebben behoefte aan een leerkracht waar ze altijd een beroep op kunnen doen. We organiseren ook verschillende vormen van samenzijn. Dat kan een kookbeurt zijn.» ■

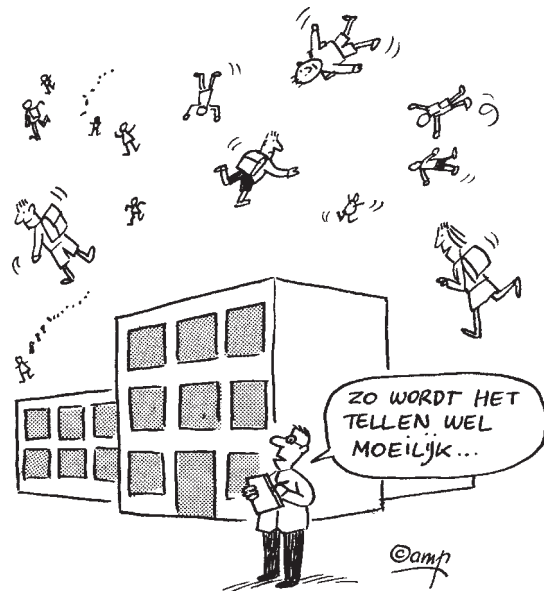
«Wat is een kelder, juffrouw?»

Volgonderwijs voor kinderen van rondtrekkende ouders.

«We hadden op school een heel pak gegevens over onze leerlingen», zegt een directeur, «maar eigenlijk deden we daar niets mee. Door ze nu eens ernstig te bekijken hebben we veel meer inzicht gekregen in de instroom, doorstroom en uitstroom van onze leerlingen. We kwamen daarbij tot ver-

Erin, erdoor en eruit

GEGEVENSBEHEER

rassende vaststellingen.»
Voor de laatste opdracht van de wedstrijd Laureaat Schoolmanagement doken de teams van 71 Vlaamse scholen in de gegevens die de school over haar leerlingen verzamelt.

Waar komen ze vandaan, wat doen ze hier en waar gaan ze naartoe? Dat zijn de vragen die je jezelf stelt als het gaat over instroom, doorstroom en uitstroom van leerlingen. Blijkbaar staan weinig scholen daar bij stil. Het persoonlijk dossier van een leerling zit soms ver en veilig weggeborgen. Het wordt pas bovengehaald bij ernstige problemen.

Nochtans beschikt elke school over een schat aan informatie die op verschillende niveaus nuttig kan zijn. Het punt is dat er weinig efficiënt gebruik van wordt gemaakt.

Er moeten niet eens nieuwe opvragingen gebeuren. Tot het **standaardpakket** van bij te houden informatie behoren meestal de individuele leerlingenfiches, het aantal leerlingen (op de eerste schooldag, 1 oktober, 1 februari) en de attesten die uitgereikt worden op het einde van het schooljaar. Als u die informatie alleen maar als een administratief gegeven beschouwt en er verder niets mee doet, laat u enkele mooie kansen liggen om heel wat bij te leren over uw school. Als u bijvoorbeeld enkel de individuele leerlingenfiches bijhoudt, kunt u wel de leerlingen individueel opvolgen maar leert u niets

bij over bepaalde tendensen die plaatsvinden binnen de school. Dat kan nochtans heel belangrijk zijn voor de toekomst. Ouders en leerlingen beoordelen de school op de kwaliteit die ze biedt. Vandaar het belang om die kwaliteit continu op te volgen. Door een efficiënter gegevensbeheer kunt u de

beschikbare informatie gebruiken om de resultaten van de school te evalueren en om (indien nodig) ergens bij te sturen. In de huidige, sterk concurrerende omgeving neemt het belang van een kritische evaluatie van de eigen resultaten sterk toe.

Vergelijken

Cijfers en gegevens zeggen op zichzelf niet zo

veel. U moet ze kritisch durven bekijken. Bovendien wordt de interpretatie van de informatie pas echt interessant als u op een of andere manier een vergelijking kunt maken. Waarmee kunt u vergelijken? U kunt de resultaten van het huidige schooljaar eens naast die van voorgaande jaren leggen of naast die van andere vergelijkbare scholen. Maar u kunt ze ook vergelijken met gemiddelden of met normen. Zo stellen sommige scholen in het begin van het schooljaar een aantal normen op en gaan ze nadien na in hoeverre die normen bereikt zijn. Er zijn dus verschillende criteria mogelijk. Pas als u één of meer criteria als vergelijkingsbasis hanteert, kunt u zinvolle conclusies trekken.

Achter slot en grendel

Wat loopt er op dit ogenblik fout met het gegevensbeheer in de scholen? Dat verschilt van school tot school maar een algemene vaststelling is toch wel dat scholen over heel wat gegevens beschikken maar dat ze er veel te weinig mee doen. Veel scholen houden alleen die gegevens bij waartoe ze verplicht worden door de overheid (het Departement Onderwijs en de inrichtende macht). Ze zitten soms achter slot en grendel en niemand doet er verder wat mee.

Aanvankelijk zal het wel wat tijd en energie kosten om de grote hoeveelheid informatie te systematiseren en te interpreteren. Maar als er één keer een systeem in zit kan elke vergelijking zinvolle gegevens opleveren voor het schoolbeleid. Daarvoor is het uiteraard belangrijk dat de informatie voor alle leerkrachten toegankelijk is. Er zijn ook gelegenheden waarop informatie kan worden gedeeld aan het personeel (een studiedag, een personeelsvergadering). Hoe meer de leerkrachten weten, hoe meer ze zelf ook ideeën en oplossingen kunnen aanbrengen voor bepaalde problemen. Belangrijk is dan wel dat er een kanaal is voor de

*De gegevens zaten
in de kast.
En daarmee uit.*

leerkrachten om hun voorstellen te uiten (klasseraad, vakwerkgroepen enz.).

Niet te snappen

Het gebeurt nog wel eens dat leerkrachten plots op een vergadering worden overdonderd door cijfers en tabellen waar ze weinig of niets van begrijpen. Zo iets werkt bijzonder demotiverend. Als er informatie wordt doorgespeeld moet die voldoende duidelijk en verstaanbaar zijn.

We moeten trouwens ook niet alles weten. Elke school gaat best voor zichzelf na wat ze precies wil weten en waarom. Op basis daarvan werkt men dan een informatiesysteem uit. Niet alle ingewonnen gegevens moeten trouwens onmiddellijk worden gebruikt. Het is belangrijk dat er prioriteiten worden gelegd, bijvoorbeeld de evolutie nagaan van een nieuwe studierichting.

De medewerkers die belast zijn met het invoeren en beheren van de informatie kunnen trouwens een actieve rol spelen. Zij kunnen advies uitbrengen hoe de informatie het best wordt ingevoerd en welke mogelijke combinaties tussen gegevensbestanden het interessantst zijn. Daarom moeten alle betrokkenen op voorhand de doelstellingen van het informatiebeheer kennen en weten in welke onderwerpen de school vooral geïnteresseerd is. De betrokkenheid van alle medewerkers is een belangrijke hefboom voor de optimalisering van het informatiebeheer.

Als u de keuze hebt, gebruikt u het beste een computer. Met een geautomatiseerd informatiesysteem kunt u standaardgegevens op diverse manieren opvragen en combineren (per schooljaar, per studierichting, per vak enz.). Bovendien kunt u op die manier vermijden dat u verschillende keren dezelfde informatie moet noteren en verzamelen.

Instroom

Op het vlak van de instroom van leerlingen gaan veel scholen na uit welke andere scholen en gemeenten de leerlingen afkomstig zijn. Ze gebruiken die informatie dan voor de recrutering van leerlingen voor het volgend schooljaar. Uit de vergelijking blijkt immers waar de sterke en zwakke plaatsen zitten. Andere scholen kunnen aan de hand van de gegevens al op voorhand bepalen welk percentage van de potentiële leerlingen uiteindelijk naar de school zal komen. Als ze een dalende of stijgende trend vaststellen kunnen ze meteen op zoek naar de oorzaken daarvan.

Sommige scholen bezorgen zelfs de lijsten van de leerlingen per gemeente aan de ouders zodat zij eventueel met andere families kunnen afspreken voor gemeenschappelijk vervoer. Heel wat scholen verzamelen ook meer informatie dan de overheid vraagt. Zo gaat men op sommige plaatsen na wat de schoolachterstand is van de leerlingen op het ogenblik dat ze instromen. Stelt men vast dat die gemiddeld of in sommige speciale gevallen erg groot is, dan kan men bijsturen door aangepaste remediering of lessen in studiemethode.

Een andere school houdt de sociale herkomst van de leerlingen bij. Op die manier kunnen zij bijvoorbeeld beter rekening houden met de wensen van de ouders en met hun financiële mogelijkheden voor studiereizen enz.

Informatie van een totaal andere soort is de wijze waarop de leerlingen naar school komen (auto, fiets, bus, trein...). Indien bijvoorbeeld blijkt dat veel

leerlingen gebruik maken van het openbaar vervoer, kunnen de lestijden daaraan aangepast worden.

Doorstroom

Ook gegevens van leerlingen die al op school zijn, kunnen belangrijke informatie verschaffen. Als u het aantal leerlingen per studierichting en per onderwijsvorm regelmatig bijhoudt en vergelijkt krijgt u bijvoorbeeld een accuraat beeld van de toekomstige leefbaarheid van sommige richtingen.

Door de uitreiking van de attesten jaar na jaar op te volgen, kunt u bijvoorbeeld ook vaststellen waar er eventueel systematisch meer zittenblijvers zijn of B-attesten worden uitgereikt. Ligt het aan de vakken, aan de verschillende loopbanen van de leerlingen of aan de verschillende evaluatienormen van de leerkrachten? De cijfers vertellen u dat niet maar een objectieve vergelijking is een stevige basis voor een degelijke interpretatie.

Sommige scholen gaan ook na of het advies van de klasseraad of het PMS al dan niet opgevolgd wordt. Als deze gegevens gedurende een aantal jaren worden bijgehouden kan men het belang van dat advies veel beter inschatten. Klopt het bijvoorbeeld dat het mislukken van leerlingen vaak kan worden toegeschreven aan het niet opvolgen van zo'n advies? Belangrijke informatie voor een efficiënte communicatiestrategie naar de ouders toe.

Uitstroom

Het is voor elke school leerrijk op te volgen wanneer leerlingen weggaan en waarom. Ligt het aan de studierichtingen, aan de sfeer op de school, aan het image...? Ook gegevens over het verdere carrièreverloop van de leerlingen (onderwijs, werk...) kunnen interessant zijn als ze vergeleken worden met bepaalde normen (voorgaande jaren, gemiddelden van andere scholen...). Het is wel moeilijk om contact te blijven houden met oud-leerlingen maar de extra-inspanningen die daarvoor moeten gebeuren renderen meestal wel. Zo kwam één van de scholen na een enquête bij oud-leerlingen tot de vaststelling dat meer dan de helft van de leerlingen die de richting mechanica hadden gevolgd in de scheikundige nijverheid terecht kwamen. Daarom besliste de school om een labo procestechnologie uit te bouwen. Tot tevredenheid van iedereen.

Maar zonder een kritische reflectie op de beschikbare gegevens was het er nooit gekomen. ■

Dewedstrijd Laureaat Schoolmanagement werd dit jaar voor het eerst georganiseerd door de *Vlerick School voor Management*. De analyse van het gegevensbeheer op school was de vijfde en laatste opdracht voor de teams in de deelnemende scholen. Alle deelnemers bevestigden dat de opgelegde reflectie op telkens een nieuw specifiek domein van het schoolbeleid erg stimulerend werkte. Door de verslaggeving over de wedstrijd hoopt *KLASSE* die dynamiek ook aan anderen door te geven.
Vlerick School voor Management - Bellevue 6 - 9050 Gent - ☎ 09-210 97 11

Waar komen uw leerlingen vandaan en waar gaan ze naartoe?

Een onderneming starten met zeven aandelen van 300 frank.

Business

Een groep laatstejaars van het secundair onderwijs wil na schooltijd een heuse mini-onderneming runnen. Ze wijzen onder elkaar een algemeen directeur aan en ze starten een financieel, een administratief, een technisch en een commercieel

MINI-ONDERNEMINGEN

departement op. Kan het professioneler? Leerkrachten staan hen vrijwillig bij en ze kunnen ook nog een beroep doen op externe raadgevers uit het bedrijfsleven. De ene mini-onderneming maakt bijvoorbeeld *hand made* geldbeursjes, brilliezakjes en sleutelhangers. De andere verkoopt zeep. In 250 scholen zijn 3000 leerlingen met zo'n mini-onderneming actief.

op school

Saccalino is een Italiaans klinkende naam voor zakje. Na een brainstorming kozen een tiental leerlingen van het Koninklijk Atheneum Turnhout voor het verwerken van lederafval. Kleine lederen restjes zouden aan de hand van een model uitgeknipt en verwerkt worden tot onder meer geldbeursjes.

Monique Kellens is lerares economie en begeleidde vorig schooljaar de mini-onderneming *Saccalino*.

Om een onderneming te starten heb je toch eerst kapitaal nodig. Schoot de school dat voor?

KELLENS: Nee, de deelnemers gaan zelf op zoek naar aandeelhouders. Elke ondernemer verkoopt zeven aandelen van 300 frank, één aan zichzelf, één aan de ouders, één aan de leraars en de andere aan vrienden of mensen uit het zakenleven.

De aandeelhouders worden ook driemaal per jaar uitgenodigd op een algemene vergadering waar de verschillende directeurs de activiteiten van hun departement uitleggen, hun produkt voorstellen en de financiële resultaten bespreken.

Welke taken hebben die leerlingen-directeurs van de departementen?

KELLENS: Het *technisch* departement zorgt voor het produkt en dus ook voor de leveranciers, doet aan stockbeheer en aan kwaliteitscontrole. Het is voortdurend in contact met de commerciële directie omdat de productie de verkoop moet kunnen volgen.

Het *commercieel* departement houdt een marktonderzoek, informeert hoe het met de concurrentie is gesteld, organiseert verkoopactiviteiten en regelt de reclame. Het *administratief* departement zorgt voor het personeelsbeleid, stelt verslagen op van de vergaderingen en contacteert de aandeelhouders. Ten slotte verzorgt het *financieel* departement de boekhouding, vult de BTW-aangifte in, betaalt de lonen uit en regelt de contacten met de bank.

En nieuwelingen in het vak kunnen dat allemaal probleemloos aan?

KELLENS: Ze houden zelfs een gedetailleerde boekhouding bij. Maar hierbij helpen studenten van het hoger onderwijs buiten de universiteit die een economische opleiding volgen. Zij treden voor ons op als rekening-commissaris. In andere mini-ondernemingen kunnen dat vrijwillige raadgevers uit het bedrijfsleven zijn. Zoals in een echte onderneming wordt er gewerkt met BTW, RSZ en belasting op de winst. Kortom, ze handelen als echte zaakvoerders, ook al besteden ze doorgaans niet meer dan drie uren per week aan hun bedrijfje.

Kampioen

Slagen de leerlingen er uiteindelijk in iets te verkopen?

KELLENS: Dat is niet altijd even makkelijk omdat we uiteraard erg regionaal gebonden zijn. Meestal is het aanvragen van een verkoopstand op een markt of in een warenhuis al een hele opgave. Onze bedoeling is echter niet om hopen winst te maken maar om iedere deelnemer een beter inzicht te geven in het bedrijfsleven. Hoewel ieder departement eigen taken heeft, worden deze niet extreem gescheiden. Elke week zijn er vergaderingen waarop alle problemen aan bod komen. En iedereen

springt in waar hij dringend nodig is.

Uw bedrijfje scoorde ook buiten de eigen regio erg goed.

KELLENS: Eerst namen we deel aan de regionale selectie. Daarna geraakten we in Brussel voor de Belgische finale. We hadden er ons bijzonder goed op voorbereid. Iedere directeur van een departement had een speech in vier talen opgesteld. We gebruikten geluidscassettes, transparanten, dia's en video om onze voorstelling aantrekkelijk te maken. Prominenten uit de bedrijfs wereld stelden achteraf vragen in het Engels, Frans en het Nederlands aan onze verschillende *directeurs*. Onze mini-onderneming werd met de nationale titel bekroond. We kregen een cheque van 100.000 frank en een ticket naar Oxford voor de Europese finale.

Deden daar ook Oosteuropese landen aan mee?

KELLENS: Daar werd de omvang van het educatieve project *Jonge Ondernemingen* pas echt duidelijk. Europa bleek groter dan het geografisch geheel. Buiten ons waren er ook deelnemers uit Argentinië, Denemarken, Duitsland, Guatemala, Ierland, Israël, Malta, Nederland, Hongarije, Slowakije, Litouwen en het Verenigd Koninkrijk.

En de voertaal is uiteraard Engels?

KELLENS: Inderdaad, het verslag, de voorstelling, de interviews... In het verslag dat we vooraf moesten opstellen kroop veel tijd en werk. Dit bestond uit de balans en de resultatenrekening, organogram, verloop van de activiteiten, verkoopgrafieken... We stelden onze onderneming voor in het befaamde *Sheldonian*-theater onder een grote publieke belangstelling. Spijtig genoeg werden we geen Europees kampioen. Die eer viel een Engelse jonge onderneming te beurt.

Er was gedurende dit verblijf een gezonde competitiegeest. De verstandhouding tussen de verschillende teams was opperbst. De deelnemers hebben mensen met een andere taal en cultuur beter leren kennen en begrijpen. Ze kregen dus niet alleen een veel beter inzicht in de realiteit van het bedrijfsleven maar ze leerden ook op menselijk vlak veel bij. Ze leerden werken in groep, maakten afspraken en na een tijdje heerste er een echte teamspirit. En het belangrijkste: een aantal vaardigheden die ze op school leerden konden ze in praktische ervaring omzetten.

Negen maanden

Het onderwijs in België telt elk jaar ongeveer 250 mini-ondernemingen. Samen groeperen ze een 3000-tal jongeren tussen 16 en 25 jaar (vooral leerlingen van het laatste jaar secundair onderwijs) en meer dan 400 raadgevers.

Het hele project wordt in België overkoepeld door de vzw *Jonge Ondernemingen - Jeunes Entreprises*. Dat is een neutrale en onafhankelijke vereniging. Haar raad van beheer bestaat uit leraars, kaderleden uit de ondernemerswereld en vroegere jonge ondernemers.

Business binnen de schoolmuren, kan dat wel?

MARLEEN IJSEWIJN, *Jonge Ondernemingen*: Binnen elke klasstructuur heb je leiders. Zij verdelen het spel en tijdens een klasdiscussie nemen zij het woord. In het project mini-onderneming worden zij algemeen directeur. Iemand die zeer vlot contacten legt wordt commercieel directeur en wie stiptheid nastreeft heeft waarschijnlijk belangstelling voor de job van financieel of administratief directeur.

Deze jongeren van het secundair onderwijs,

ongeacht de gevolgde richting, creëren, beheren en ontwikkelen hun eigen mini-onderneming. De onderneming werkt volgens het schema van een vennootschap op aandelen met een leefduur van negen maanden.

Kunnen ze ook boxershorts verkopen?

IJSEWIJN: Waarom niet? Het produkt varieert: badartikelen, panty's en sokken, T-shirts, fuiven en feesten, sjaaltjes, vleesbroodjes, fantasiejuwelen en meringues met chocolade. De jonge ondernemers kiezen hun produkt of dienst met toegevoegde waarde en ze verkopen op basis van een door henzelf uitgevoerde marktstudie. Ze leren de kostprijs, de verkoopprijs en hun mini-salaris berekenen.

Walt Disney

Waar komt de idee vandaan?

IJSEWIJN: Uiteraard is het idee om jongeren de geur van het zakenleven te laten opsnuiven overgewaaid uit de Verenigde Staten. Een zekere *Horace A. Moses*, directeur van een papierfabriek in Massachusetts, vatte in 1919 het plan op om leerlingen al doende de basisprincipes bij te brengen van het beheren van een bedrijf. *Learning by doing* dus.

Bijgestaan door mensen als *Henry Ford*, *John D. Rockefeller* en *Walt Disney* werd de mini-onderneming boven de doopvont gehouden en werd de formule een enorm succes. In 1963 stak de idee de Atlantische Oceaan over naar Groot-Brittannië. Dertien jaar later bereikte het ook het Europees vasteland. De beweging *Jonge Ondernemingen* deed haar intrede in België in 1977. Eerst hadden we een 50-tal mini-ondernemingen. Ondanks een daling te wijten aan herstructureringen, telden we vorig schooljaar 96 mini-ondernemingen in Vlaanderen, 110 in Wallonië en 19 in Brussel. In totaal gaat het om 1272 jongens en 1579 meisjes.

De leerlingen krijgen een economisch model voorgeschoteld, waarbij succes en winstbejag worden geprezen. Vanuit sommige hoeken in de onderwijswereld wordt daarop kritiek geuit.

IJSEWIJN: Laten we eerlijk zijn. De mini-ondernemingen trachten de realiteit te benaderen. De aandeelhouders zijn sympathisanten en hun produkten verkopen het vlotst binnen de eigen schoolomgeving en de vriendenkring. Het leven van deze mini-onderneming speelt zich af in de bekende leefwereld en het is de taak van de jongeren om uit die cocon te breken. Het is aan hen om de handschoen op te nemen en met al hun capaciteiten hun eigen grenzen te verleggen.

SOFIE VANDERHAEGEN, leerling in Brugge, mini-onderneming *Tinozza*: «We wilden echt alles zelf doen. Een klantvriendelijke winkel, het ombouwen, het geschilder en het gesleur. Alle ideeën in een potje, een beetje roeren: doosje, papier, washand, zeep, badkuipje, sticker... *Tinozza* kon open. Dan kwam het moeilijkste, het meest onvoorspelbare onderdeel van heel het project: de klant met grote K. Vindt hij onze produkten mooi, lokt onze affiche, zijn we niet te duur? Alles valt mee. Onze verkoopcijfers bewijzen het. Ik heb kwaliteiten leren kennen die in gewoon schoolverband niet tot uiting kunnen komen: een perfecte verkoopster die klanten rond haar vinger windt; een top-telefoniste die er niet voor terugschrikt de leverancier op zijn fouten te wijzen... We hebben er heel veel mee geleerd.» ■

vzw *Jonge Ondernemingen* - Marleen IJSEWIJN - Dr. Elie Lambottestraat 10 - 1030 Brussel - ☎ 02-245 13 80 - fax 02-245 01 87

Leerlingen runnen met succes een eigen bedrijfje.

Bij het ministerie van onderwijs in Botswana vind je vier Vlaamse leerkrachten secundair onderwijs. In China werken nu 19 leerkrachten en docenten en dit jaar komen er nog bij voor het voortgezet technisch onderwijs. Die zullen er vooral werken aan de opleiding van technische leerkrachten. Ook in Ecuador is onze aanwezigheid sterk gestegen. Er werken nu 15 leerkrachten.

Aan de leerplannen en de lerarenopleiding in Swaziland werken ook Vlamingen. Ze geven er bovendien les in talen, wiskunde, wetenschappen en technische vakken.

In Zambia werken de 17 leerkrachten voorlopig nog in secundaire scholen. Ze geven er vooral wetenschappelijke vakken. Daarnaast vinden we nog Vlaamse leerkrachten in Indonesië, Burundi, Kenya, Malawi, Namibië, Botswana, Suriname, Thailand, Vietnam en Zimbabwe. In drie landen worden de bestaande programma's stilaan afgebouwd: Colombia, Lesotho en de Seychellen.

Meer dan lesgeven

De werking wordt gecoördineerd door de *Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand* (VVOB) en de Minister van Onderwijs is voorzitter van de Raad van Bestuur. Het is een instelling van de Vlaamse Gemeenschap die Derde Wereld-landen helpt bij hun ontwikkeling door deskundigen uit te zenden: artsen, informatici, ingenieurs enz. Meer dan 70 % zijn echter leerkrachten en docenten en werken in het onderwijs. Sinds kort ligt het accent meer op de vorming van toekomstige leerkrachten dan op het gewone lesgeven zelf. Daarom zoekt de VVOB nu ook leerkrachten en

woordvoerder, die ook instaat voor het lokale secretariaat. Tijdens regelmatige follow-up-zendingen komen wij de ontwikkelingsprogramma's ter plaatse evalueren en bespreken. Alle kandidaten krijgen jaarlijks een eigen budget toegewezen voor de aankoop van beroepsmateriaal. »

Ook techniek

Drie kwart van alle uitgestuurde VVOB-deskundigen werken in het onderwijs. Ongeveer 60 % van die groep staan voor de klas of zijn beleidsmedewerker bij het plaatselijke Ministerie van Onderwijs. Daarom is de pedagogische begeleiding van de programma's in het middelbaar onderwijs voor VVOB een prioriteit.

Het onderwijs blijft verreweg het belangrijkste werkerterrein van de VVOB. In 1993 waren in deze sector 182 deskundigen werkzaam. De ontwikkelingslanden hebben voor het secundair onderwijs vooral behoefte aan leraren wiskunde en wetenschappen en aan leerkrachten voor het technisch en beroepsonderwijs. Van de deskundigen die in 1993 in het secundair onderwijs werkzaam waren, heeft 74 % een diploma in de positieve of de toegepaste wetenschappen, 26 % heeft een diploma in de humane wetenschappen.

Een deel van deze deskundigen is betrokken bij het lokale onderwijsbeleid: lerarenopleiding, navorming, onderwijsvernieuwing, leerplanontwikkeling. Veel ontwikkelingslanden hebben onmiskenbaar behoefte aan degelijke opleidingsprogramma's voor geschoolde technici. De leerkrachten zijn meestal op drie niveaus actief.

WILLY BLOCKX: «VVOB-deskundigen die als leer-

Zo'n 250 Vlaamse leerkrachten vertrekken in september weer naar het buitenland. De landen waar ze les geven variëren van China, Thailand

UITWEG

en Namibië tot Zambia of Zuid-Amerika. Dat doen ze voor minimum twee jaar. Ze krijgen een interessante vergoeding en behouden hier al hun rechten. Er is nu vooral vraag naar technische leerkrachten en leerkrachten die willen helpen aan de opleiding van toekomstige leraars in de 18 landen waar Vlaanderen mee samenwerkt. Vanuit welk land stuurt u de huidige collega's volgend jaar een kaartje?

Vlaamse leraars

docenten met ervaring en niet alleen jonge leerkrachten die even naar het buitenland willen. Vastbenoemde leraars behouden trouwens hun rechten. Zij worden voor minimum twee jaar *ter beschikking gesteld wegens bijzondere opdracht in het buitenland*.

WILLY BLOCKX, secretaris-generaal VVOB: «We stellen hoge eisen aan de persoonlijkheid en vorming van de deskundigen die we uitsenden. Een onafhankelijk selectiecomité met bestuursleden van VVOB en afgevaardigden van de academische wereld, het bedrijfsleven en de onderwijsinspectie interviewt de kandidaten voor een functie. Zij zoeken de kandidaat die het best beantwoordt aan het door het gastland geschetste profiel.

Aan de geselecteerden geven we niet alleen informatie over hun toekomstige functie, maar ook een aangepaste vormingscursus die hen wegwijs maakt in de cultuur en leefgewoonten van de regio waar ze zullen werken. Voor die cursus werken we samen met de Vlaamse universiteiten en de inspectie van het Vlaams Ministerie van Onderwijs. Bovendien volgen de kandidaten een ABOS-vormingscyclus om meer vertrouwd te raken met ontwikkelingswerk.

Ter plaatse worden ze opgevangen door onze

kracht voor de klas staan, zijn actief op het operationele niveau: ze vervangen lokale krachten omdat die gewoon niet beschikbaar zijn. Als ze daarnaast met collega's samenwerken, parascolaire activiteiten organiseren of betrokken worden bij de lerarenopleiding, zijn ze ook actief op het tweede niveau, dat van de opleiding en vorming. Als ze met de directie of het ministerie samenwerken aan de ontwikkeling van nieuwe leerplannen of onderwijstechnieken, gaat van hun interventie een maximaal en duurzaam effect uit.»

Komen en gaan

Uit Botswana komen drie van de vier leerkrachten secundair onderwijs terug. De klemtoon ligt er nu meer op het technisch en beroeps-onderwijs. Daarvoor zijn al twee nieuwe deskundigen afgereisd. Hun opdracht bestaat in de supervisie van lokale technici en de permanente vorming van een lokaal technisch kader. In Botswana werken nu 13 Vlamingen.

Naar Namibië worden op verzoek van het hoger technisch onderwijs docenten uitgestuurd met know-how op het gebied van computer- en landbouwwetenschappen.

Het VVOB-programma in Swaziland is volledig op onderwijs gericht. Maar nu het ontwikkelingsniveau en de welvaart er zo snel stijgen, trekken de Vlamingen er zich terug.

Daartegenover staan dan weer de nieuwe zendingen naar landen als Vietnam. Daar is een grote behoefte aan extra know-how. In de toekomst wil de VVOB er docenten Engelse en Franse taaldidactiek naartoe sturen maar ook specialisten in de lerarenopleiding.

Drie kwart van de uitgestuurde deskundigen werken in het onderwijs.

WILLY BLOCKX: «De deelnemers aan de pedagogische zendingen die in 1993 werden gehouden, deden een aantal concrete aanbevelingen om de kwaliteit van de onderwijsprogramma's te verhogen. Zo vinden ze dat de kandidaten goed moeten worden voorbereid op het Franse of Engelse onderwijssysteem, met name op de leerplannen en de gebruikte handboeken. Daarnaast moet de onderwijssamenwerking geleidelijk worden georiënteerd naar de lerarenopleiding in scholen voor *junior teachers*, lagere normaalscholen, pedagogische lycea en de universitaire centra voor lerarenopleiding.» ■

naar het buitenland

Extra vergoeding

De VVOB-deskundigen die in het kader van een landenprogramma worden uitgestuurd, sluiten een arbeidscontract af met een lokale overheidsinstantie. Die betaalt hen een salaris uit. Om dat salaris aan te passen aan de westerse normen ontvangen ze van de VVOB bovendien een vergoeding in Belgisch geld die afhankelijk is van hun diploma en hun beroepsanciënniteit. Om de verschillen in koopkracht tussen de diverse landen te compenseren, betaalt de VVOB een koopkrachtvergoeding en staat zij in voor de overzeese sociale zekerheid van de deskundigen.

WILLY BLOCKX: «Van de lokale overheid wordt bij de aanwerving van een VVOB-deskundige minimaal een zelfde financiële kost gevraagd als voor een evenwaardig lokaal deskundige. Zo vermijden we dat Derde-Wereldlanden een beroep doen op onze bijstand louter om budgettaire redenen.»

Wie naar het buitenland trekt wordt niet aan zijn lot overgelaten. De VVOB zorgt er zelfs voor dat alle betrokken leerkrachten KLASSE blijven ontvangen. En er komen regelmatig pedagogische verantwoordelijken langs vanuit Vlaanderen.

DURFT U HET AAN?

VVOB zoekt vooral gekwalificeerde leraars ASO en TSO, ingenieurs, informatici, artsen en veeartsen, alsook deskundigen met ervaring in lerarenvorming.

Voor reis- en bagagekosten, sociale zekerheid (ziekte, pensioen en invaliditeit), ongevallen en repatriëringsverzekering, een gemeubelde huisvesting, een lokaal loon en een bijkomende expatriatie-vergoeding in Belgisch geld zorgen VVOB en het betrokken ministerie in het ontwikkelingsland.

Vastbenoemde leraars kunnen genieten van een «ter beschikkingstelling wegens bijzondere opdracht in het buitenland.»

Durft u de uitdaging aan om gedurende minimum twee jaar uw vakkennis en onderwijservaring ten dienste te stellen van een ontwikkelingsland, neem dan contact op met de VVOB - Maria-Theresiastraat 21 - 1040 Brussel - ☎ 02-217 76 15 of fax 02-217 57 73.

De VVOB-vacatures verschijnen vanaf nu ook regelmatig in KLASSE en op BRTN-teletekst p. 737.

«Mee...mee...meester», Stef krijgt het niet gezegd. «Spreek wat langzamer», zegt de meester. Maar dat maakt het alleen maar erger. De rest van de klas begint te lachen. Vandaag werken de trucjes niet die Stef heeft uitgevonden om zijn stotteren te verbergen. En de meester weet óók niet

Stef struikelt over zijn woorden

STOTTEREN

hoe hij hem het best helpt. Hij bestraft de lachers. Maar dat maakt het alleen maar ergervoor Stef. Naar schatting 3 à 4% van alle kinderen kampen in meer of mindere mate met stottergedrag. Daar zijn drie keer meer jongens dan meisjes bij. Hoe ga je daarmee om in de klas?

Soms weet Stef wel degelijk het goede antwoord maar wendt voor het niet te kennen uit angst om te spreken. Dat is *vermijdingsgedrag*. Zo heeft een stotteraar soms de neiging om de zinsvolgorde aan te passen aan zijn behoeften en een makkelijk woord vooraan te plaatsen ook als dat grammaticaal niet klopt. Stef begint zijn zin bijvoorbeeld steevast met *ook*. Deze trucjes dienen om het starten van het spreken makkelijker te maken. De stotteraar tracht in bepaalde situaties het aantal frustraties en sociale bestraffingen te beperken door ze gewoon uit de weg te gaan. Het meest extreme gedrag is zwijgen.

Anderen zoeken een uitweg voor de spanning bij het spreken via een *tic*. Ze knippen met de ogen, klakken met de tong, trekken grimassen, stampen met de voeten of maken onwillekeurige bewegingen met de armen. Dat heet *vechtgedrag*. Het is een poging het stotteren tegen te gaan. Wie systematisch wegkijkt of oogcontact vermijdt lijkt het vechten al te hebben opgegeven.

Kortsluiting

We laten allemaal wel eens een steekje vallen als we spreken: we maken onze zin niet af, we herhalen woorden of we vullen pauzes op met euh's en hmm's. Dat is haperen. Niets aan de hand. Dat is een gewone *onvloeiendheid*, zoals de wetenschappers dat zeggen. Wanneer stotteren we dan? De zogeheten normale onvloeiendheden komen voor *tussen* verschillende woorden. Onvloeiendheden die we stotteren noemen situeren zich *binnen* een woord. Typisch voor stotteren zijn gedeeltelijke woordherhalingen (herhaling van een klank: *fffiets* of van een lettergreep: *fie fie fiets*), klankverlengingen (*fffiets*) en blokkeringen. Plofklanken *p t k* bij een woordbegin zijn vaak struikelstenen. Deze verschijnselen vormen de kern van het stotteren. Bovendien gaan deze stottermomenten meestal gepaard met een duidelijk waarneembare toename van spierspanning in hals en aangezicht.

Bijna onvermijdelijk ontstaan naast de *kernstottergedragingen* een aantal negatieve denkprocessen en emoties, *inwendige* stottergedragingen.

Stotteren is geen ziekte maar een gedrag.

Voorbeelden van negatieve denkprocessen zijn: «Het zal weer niet gaan vandaag», «Ze kijken allemaal naar me», «Iedereen zal met me lachen», «Ik kan niets»... Deze processen lokken geleidelijk negatieve emoties uit, meer angst, meer spanning en via deze weg ook meer stotteren. Op den duur krijgt heel het gevoel van eigenwaarde van de stotteraar het hard te verduren.

Stotteren is geen ziekte maar een *gedrag*. Wat zijn de oorzaken ervan? Erfelijke factoren zouden mee in het spel zitten maar dit is nog geen officieel wetenschappelijk standpunt. Sommige onderzoekers zeggen categorisch dat de oorzaak niet bij de ouders ligt. Andere stotteroorzaken brengen we onder bij *uitlokkende factoren*. Het taal- en spraakvermogen van een kind ontwikkelt zich tegen een bepaalde snelheid. Als het expressievermogen zich sneller ontwikkelt dan de spreekmogelijkheden van het kind, kan het een kortsluiting krijgen die eventueel uitmondt in stotteren. Een andere belangrijke uitlokkende factor is emotioneel gebonden. Een kind dat vlug emotioneel vatbaar is struikelt sneller over zijn woorden. Een laatste groep oorzaken heeft te maken met een slechte timing van de spraakorganen. Maar de ademhaling staat niet rechtstreeks in verband met het stotterprobleem zelf. Stotteren is evenmin het gevolg van conflicten of emotionele trauma's uit de vroege kinderjaren. Er is ook geen enkel verband tussen stotteren en intellectuele mogelijkheden. Gemiddeld zijn stotteraars even intelligent als niet-stotteraars.

Wondermiddeltjes

Uit recent onderzoek blijkt dat kinderen zich op veel jongere leeftijd van hun stotteren bewust zijn dan men vroeger altijd dacht. Vaak hebben ze al voor hun derde levensjaar in de gaten dat ze «anders» spreken dan andere kinderen.

Volgens de huidige stand van zaken weet men dat stotteren en stamelen mogelijk al begint vanaf de leeftijd van twee jaar: 50 % van de stotteraars stottert voor ze vier jaar zijn, 75 % voor hun vijfde jaar en bijna 100 % voor hun negende jaar.

Vroeger dacht men dat het kind het stotteren wel zou ontgroeien. De behandeling bestond uit *tijd-brengt-raad*. Wel paste en past men allerlei middelen toe als intoneren, melodieus en zachter spreken om stotteren te vermijden. Men wil hiermee de onvrijwillige herhaling uit de weg gaan. Maar hiervoor is een sterk concentratievermogen nodig.

Kinderen beschikken daar echter nog niet over. De voorgestelde methoden zijn dus voor hen onbruikbaar.

Kan men stotteren overigens helemaal weggrijpen? Dit gedrag zou niet helemaal te genezen zijn. Wondermiddeltjes bestaan niet. Wel kunnen in individuele gevallen tijdelijke verbeteringen bekomen worden.

Toch bestaan er revalidatiecentra voor

stotteraars. Therapeuten zijn van mening dat stotterende kinderen zo snel mogelijk moeten worden opgevangen. Jonge stotteraars kweken namelijk al snel verkeerde automatismen die de zaak alleen maar verergeren. Beter is het stotteren aan te pakken in een eenvoudigere vorm zonder te wachten tot de *tics*, een onregelde ademhaling of een psychosociale impact het gedrag van het kind beïnvloeden. Een goede stottertherapie duurt minstens twee à drie jaar. Hier horen onder andere relaxatie- en ademhalingsoefeningen bij. Ze dienen om het kind lichaamsbewuster te maken zodat het zich niet te gespannen voelt als het spreekt. Het kind wordt weerbaarder gemaakt. Het leert de reacties van onbegrip inschatten en verwerken. Het is immers bekend dat kinderen soms erg wreed tegenover leeftijdgenoten zijn en zeker tegenover stotteraars.

Uitlachen

Naast een mogelijke stottertherapie kan ook de leerkracht een belangrijke bijdrage leveren om het stottergedrag van een leerling op te vangen. *Birgitte Hermans* en *Ludo Max*, beide logopedist-stottertherapeut in het Universitair Ziekenhuis Antwerpen, geven enkele algemene regels mee.

Wat stotteraars beschrijven als *het meest vervelend aan hun stotteren* is meestal niet het feit dat er zich in hun spraak onvloeiendheden voordoen maar wel de angst om te stotteren en om telkens weer met negatieve reacties vanuit de omgeving geconfronteerd te worden. Deze reacties getuigen geenszins van slechte bedoelingen.

Integendeel. Maar niet alleen de stotteraar voelt zich hulpeloos. Ook de gesprekspartner weet vaak niet hoe zich te gedragen.

Stotteraars geven zelf raad mee: «Probeer gewoon te doen. Gedraag u zoals u zich zou gedragen tegenover iemand die niet stottert.» Gewoon doen tegenover een stotteraar betekent niet dat u moet doen alsof er niets aan de hand is en alsof u helemaal geen herhalingen, verlengingen of blokkeringen opmerkt.

① Een allereerste tip is: durf er met hem over te spreken. Hoe openlijker u over stotteren durft te spreken, hoe groter de opluchting voor hem zal zijn.

② Gedurende een normale conversatie behoudt u oogcontact met uw gesprekspartner. Doe dit ook tijdens een gesprek met iemand die stottert. Verval echter ook niet in *aanstaren*.

③ In een gesprek wacht u normaal tot de ander *uitgesproken* is vooraleer u er met een eigen antwoord of tegenverhaal op reageert. Tracht deze regel ook te hanteren in gesprekken met uw stotterende leerling.

④ U vult in een gesprek wel eens een woord aan. Veel stotteraars stellen dat echter niet op prijs en reageren nogal eens (in gedachten) met: «Ik kan het alleen ook wel... als u me tenminste de tijd geeft.» Andere stotteraars vinden het dan weer wel prettig als ze wat *hulp* krijgen. Maar waarom zou u hem niet zelf vragen wat hij verkiest?

⑤ Als u plots om een merkwaardige gedraging van iemand moet *lachen* verontschuldigt u zich en u verklaart de reden van uw lachen. Dat kan u in een gesprek met iemand die stottert net zo doen.

⑥ Als u merkt dat de betreffende leerling onrustig of zenuwachtig is of u merkt dat hij zich extra gaat inspannen, laat u het best even weten dat u *tijd* hebt: «Ik weet dat je stottert, dat het een beetje moeilijk voor je is, maar ga gerust je gang, doe maar kalm aan, neem rustig de tijd...»

Het heeft echter totaal geen nut opmerkingen te maken als: «Adem eerst eens diep in», «Doe eens meer je best», «Tik met je hand», «Probeer eerst na te denken voor je spreekt» of «Praat langzamer». Dat maakt het alleen maar erger.

⑦ Het is absoluut niet nodig degene die stottert te *sparen* bij leesbeurten, mondelinge overhoringen, gedichten voordragen enz. Integendeel. Vaak wordt het als zeer *frustrerend* ervaren om tijdens dergelijke activiteiten als enige overgeslagen te worden.

⑧ Tracht tekenen van *ongeduld* bij uzelf te vermijden. Dergelijke tekenen zijn: adem inhouden, gespannen wachten, onrustig en zenuwachtig zijn...

⑨ Misschien zal het gebeuren dat andere kinderen uit de klas met het stotteren lachen, dat ze er opmerkingen over maken, of dat ze het al plagend imiteren. Uit gesprekken met volwassen stotteraars weten we dat ze het tijdens hun schooljaren vaak erg vervelend vonden te merken dat deze andere kinderen hiervoor door de leerkracht, in aanwezigheid van alle klasgenoten, *bestraft* werden. Het lijkt ons dan ook aangewezen dit onderwerp op een open en niet-bestrafende manier in de klas te bespreken, of als het om slechts één kind gaat, het probleem individueel te bespreken. ■

• *Ludo Max* en *Birgitte Hermans* - *Praktijk voor stottertherapie* - *Beringersteenweg 77* - *3550 Heusden-Zolder* - ☎ *011-42 60 55*

• *Universitair Ziekenhuis Antwerpen-Revalidatiecentrum voor Spraak- & Gehoorgestoorden* - *Wilrijkstraat 10* - *2650 Edegem* - ☎ *03-829 11 11*

• *Centrum voor Stottertherapie* - *Isabella Brantstraat 5* - *2018 Antwerpen* - ☎ *03-216 03 90*

• *Vereniging Ouders van Stotterende Kinderen vzw (OSK)* - *Engelbeekstraat 36* - *3290 Schaffen* - *Contactpersonen: Nicole Alaerts* ☎ *013-33 71 81* - *Erna Vanderveken* ☎ *052-37 00 87* - *Paula Verheyden* ☎ *016-44 67 60*

• *Videofilm «Ik stotter gewoon...»* - *huurprijs bij OSK 400 fr.* - *verkoopprijs 1800 fr.*

• *Stotteren voorkomen (1993)* - *William H. Perkins* - *Uitgeverij Kluwer* - *148 blz.* - *1318 fr.*

**«Praat langzamer»,
maakt het alleen
maar erger.**

Sinds vorig jaar kunnen sommige personeelsleden die in het onderwijs en in PMS-centra ter beschikking gesteld zijn wegens ontstentenis van betrekking weer aan de slag buiten het onderwijs. Zij kunnen op vrijwillige basis tewerkgesteld worden in de gezondheids- en welzijnssector. Maar het Departement Onderwijs denkt in de toekomst ook aan andere mogelijkheden van outplacement. Hoewel er een omzendbrief over bestaat is de mogelijkheid tot outplacement amper bekend.

OUTPLACEMENT

Buiten het onderwijs werken

Wie op school volledig boventallig is, of volgens de ambtelijke taal *ter beschikking is gesteld wegens ontstentenis van betrekking*, ziet na verloop van tijd een deel van zijn salaris afvloeien. Tijdens de eerste twee jaar krijgt hij een wachtwedde die gelijk is aan zijn laatste wedde. Vanaf het derde jaar daalt de wachtwedde jaarlijks. Of hij zou gereffecteerd moeten worden... Voor bepaalde richtingen is de kans op reffectatie echter haast nihil. Hier verdwenen vakken uit sommige richtingen, enkele gespecialiseerde scholen moesten hun deuren sluiten. De betrokken leerkrachten komen niet meteen in aanmerking om hun of een ander vak te onderwijzen. Toch is er ook voor hen een mogelijkheid om weer aan de slag te geraken.

Tevreden

Sinds het project *outplacement* in april 1993 startte, werden 75 personeelsleden uit het secundair en hoger onderwijs wedertewerkgesteld in de gezondheids- en welzijnssector. En ze zijn tevreden. Het zijn geheel of gedeeltelijk terbeschikkinggestelden wegens ontstentenis van betrekking met de volgende bekwaamheidsbewijzen: verpleging en paramedische functies, GLSO huishoudkunde en GLSO snit en naad. De meeste verpleegkundigen kwamen terecht in de gezondheidssector (ziekenhuizen of rust- en verzorgingstehuizen) of in de bejaardenzorg. De GLSO huishoudkunde en de GLSO kleding werden veeleer tewerkgesteld in de welzijnssector waar ze een job kregen die verband houdt met ergotherapie, opvoeding, opleiding en navorming van personeel enz. Hun vakantieregeling spraken zij af met de nieuwe werkgever.

Wedde

Ook wie tewerkgesteld is in het niet-organieke ambt van administratieve hulp in het basisonderwijs kan via outplacement naar de gezondheids- en welzijnssector overstappen.

Deze tewerkstelling wordt gelijkgesteld met een *wedertewerkstelling*. Dit betekent dat de personeelsleden hun activiteitswedde uit het onderwijs ontvangen. Het Departement Onderwijs betaalt de wedde voort uit. De personeelsleden behouden hun recht op bevordering tot een hogere wedde, hun aanspraak op een selectie- of bevorderingsambt en hun recht op pensioen on-

der de voorwaarden van hun onderwijsopdracht.

Ze behouden ook hun recht op een reffectatie of wedertewerkstelling in de onderwijssector. Het is dus mogelijk dat men opnieuw een lesopdracht moet aanvaarden. Maar voor de personeelsleden die vrijwillig tewerkgesteld zijn buiten de onderwijssector worden de plichten beperkt tot het aanvaarden van een reffectatie in een definitieve vacature in hetzelfde ambt bij de eigen inrichtende macht of bij de inrichtende

macht die de school overnam. Maar zoals gezegd, de kans blijft klein.

Ruilpartner

Verpleegkundigen of personeelsleden met een paramedische functie die wedertewerkgesteld zijn in een organiek ambt in het onderwijs (bijvoorbeeld in het ambt van studiemeester-opvoeder) kunnen uitstappen op voorwaarde dat ze vervangen worden door een ander ter beschikking gesteld personeelslid of een *ruilpartner*. De personeelsleden moeten zelf op zoek gaan naar een eventuele ruilpartner. Dat ligt niet zo simpel en het kan lang duren. Wie op zoek is naar een ruilpartner, of bereid is om als boventallige te ruilen, kan daarom een oproep plaatsen in KLASSE.

Groeien

Binnen het project *Outplacement* wordt gezocht naar zinvolle mogelijkheden om structureel boventallige leerkrachten in te schakelen in de diensten van de Vlaamse Gemeenschap. Zo liep er naast de overeenkomst met het Departement Welzijn ook een overeenkomst met de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB). Dit is nu voorlopig gestopt. Op het ogenblik is er een overeenkomst met Leefmilieu in voorbereiding.

Er blijft een duidelijke vraag naar uitstapmogelijkheden buiten het onderwijs, ook voor leerkrachten met andere diploma's. Veel personeelsleden verkiezen immers buiten het onderwijs, maar in hun eigen discipline, te werken, i.p.v. binnen de school belast te worden met administratieve of willekeurige pedagogische taken. Het Departement wil in de mate van het mogelijke dit initiatief rond outplacement breder maken. Er kunnen bijvoorbeeld later overeenkomsten gesloten worden tussen onderwijs en de sector cultuur. Outplacement hoeft dus niet beperkt te blijven tot Gezondheid en Welzijn. Het initiatief kan groeien. ■

• Meer details vindt u in de omzendbrief OND/II/2/NS/na van 10-2-1993.

• Bijkomende inlichtingen worden u graag verstrekt door Martine De Cuyper (secundair onderwijs) - kamer 4087 - RAC - Arcadengebouw - 1010 Brussel - ☎ 02-210 52 03 en Karel Van der planken (hoger onderwijs) - kamer 011 b - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel - ☎ 02-211 43 58.

Verder kijken dan het bekende.

(advertentie)

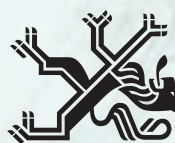
(advertentie)

klasse

*Prettige
vakantie!*

Afgiftkantoor 8500 Kortrijk 1
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Departement Onderwijs - Redactiesecretariaat KLASSE
Koningsstraat 138 - 1000 Brussel

België - Belgique
PB
8500 KORTRIJK 1
4
281